

De Stemming 2022

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

**Deel 2 – Stemintenties, populariteit politici, partijen in de media,
evaluatie werking democratie, democratie in gevaar**

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (VUB)

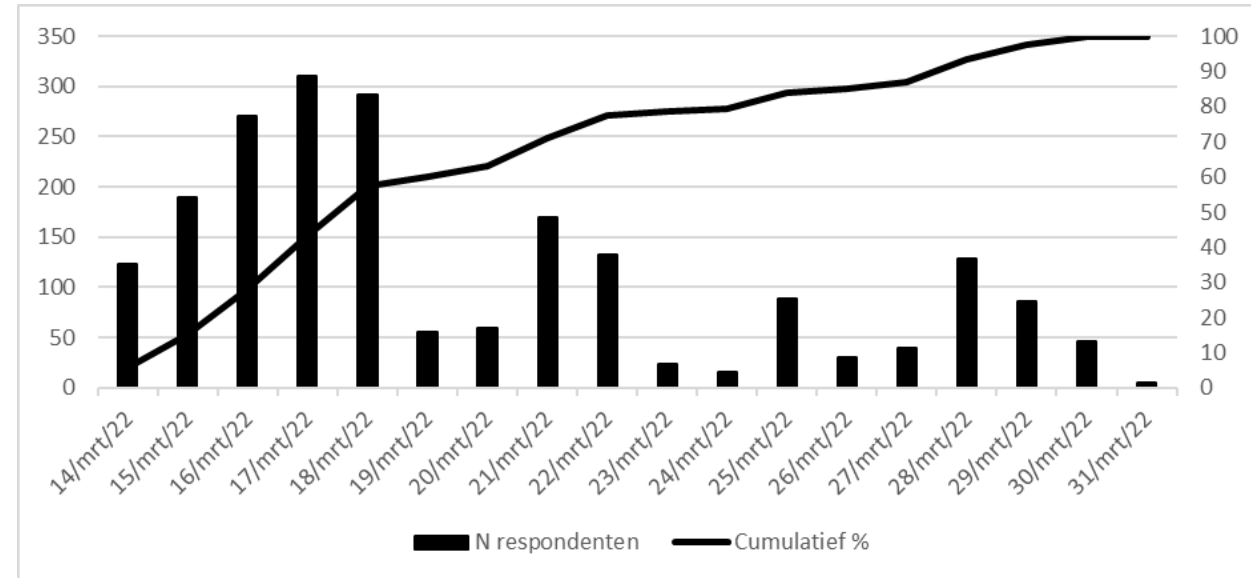
Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.064).
- Kantar stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/VUB stonden in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
 - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar (*Topix*) en andere panels (Dynata) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding en geslacht (gekruist, zes categorieën), en provincie.
 - Responsgraad: eerste mailing 34% respons bij Topix, 28% bij Dynata (maar zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel), respons van volledig sample niet te bepalen want externe panels geven geen informatie over respons.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 14 maart 2022 tot en met 31 maart 2022
- Politieke context
 - Oorlog in Oekraïne (gestart op 24 februari) en Oekraïense vluchtelingen
 - Stijgende energieprijzen
 - Discussie over verlenging kerncentrales
 - Corona nog steeds fel aanwezig
- Moeilijker dan in 2020 en 2021 om trends *tijdens* de bevragsingsperiode te onderscheiden omdat grootste deel van respons in het begin van de bevragsingsperiode zit

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef
 - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen werden verwijderd

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=2.064 vulden volledige vragenlijst in, N=1.884 gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Noteer dat we soms zullen vergelijken met de cross-sectie van De Stemming in 2020 (N=1.857) en 2021 (N=1.908)

Steekproef (2)

- Onderstaande tabellen geven ruwe steekproefverdelingen weer, samen met het target voor de herweging

Geslacht en opleiding (N=2,060)	% in steekproef	% in bevolking
Vrouw, lager opgeleid	7.9%	10.3%
Vrouw, middelbaar	23.3%	21.7%
Vrouw, hoger opgeleid	18.7%	19.0%
Man, lager opgeleid	9.1%	9.4%
Man, middelbaar	23.4%	23.5%
Man, hoger opgeleid	17.7%	16.1%

Leeftijd (N=2,064)	% in steekproef	% in bevolking
18 tot 29	15.4%	17.4%
30 tot 44	22.2%	22.9%
45 tot 64	35.8%	34.4%
65 en ouder	26.7%	25.3%

Provincie (N=2,064)	% in steekproef	% in bevolking
Antwerpen	30.0%	28.4%
Limburg	14.2%	14.0%
Oost-Vlaanderen	22.9%	23.6%
Vlaams Brabant	14.4%	15.2%
West-Vlaanderen	18.5%	18.8%

Stemgedrag 2019 (N=1,884)	% in steekproef	% in bevolking
CD&V	8.3%	11.9%
Groen	8.2%	8.3%
N-VA	24.3%	21.4%
Open VLD	10.6%	11.3%
PVDA	5.7%	4.7%
sp.a / VOORUIT	11.6%	9.1%
Vlaams Belang	19.1%	15.7%
Andere	0.9%	1.6%
Blanco / ongeldig gestemd	4.4%	4.1%
Niet gaan stemmen	4.7%	10.1%
Ik mocht (nog) niet stemmen	2.2%	1.8%

Invultijd en weging

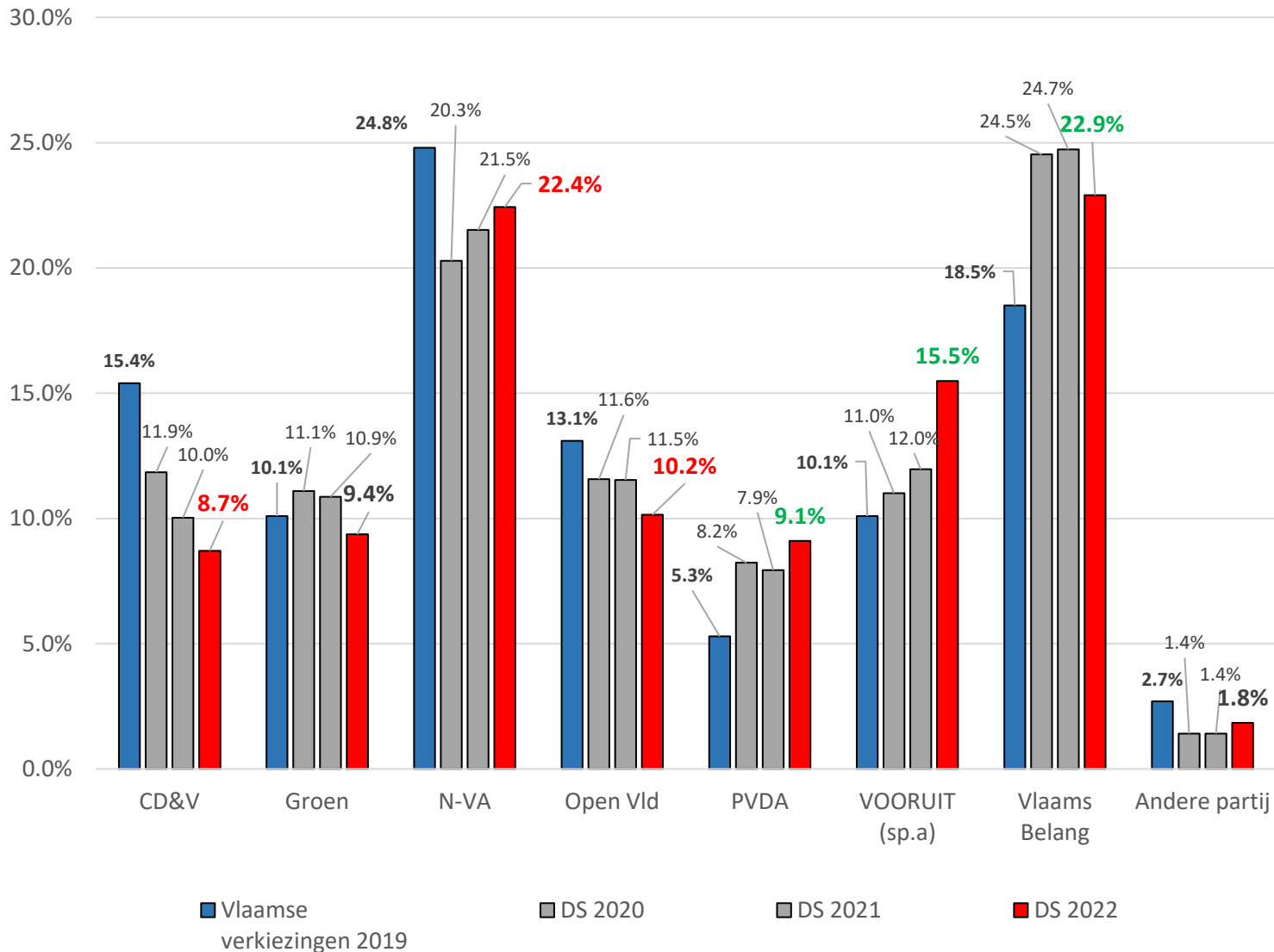
- Mediane invultijd van de vragenlijst was 17 minuten
- In alle analyses gebruiken we proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019
- Het maximale gewicht is 3,8. Net zoals bij de vorige edities van De Stemming zijn vooral mensen die niet zouden gaan stemmen ondervertegenwoordigd. Deze groep wordt in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten. Bij de andere respondenten is de maximale herwegingsfactor 2,9

Stemgedrag en kiesintenties

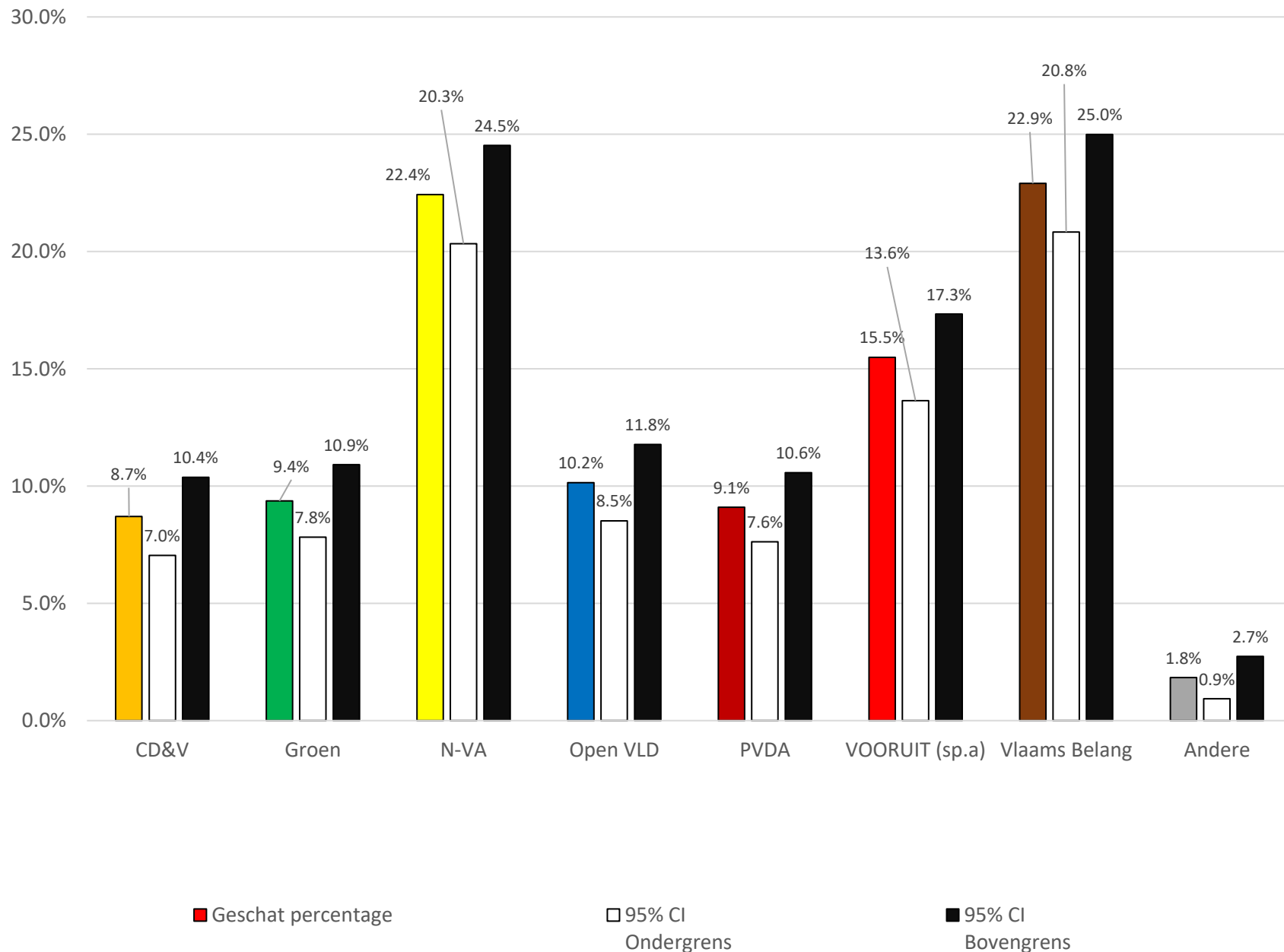
Bottom line: de stem

- De periode na de verkiezingen van 2019 kan gerust turbulent genoemd worden, met een aantal diepe crisissen na elkaar
 - De bijzonder lange regeringsformatie en de ongewone, bijzonder versnipperde Vivaldi-regering die er het gevolg van is
 - De coronacrisis leidde tot ongekende maatregelen, tot toenemend verzet tegen de maatregelen, en tot politieke ontevredenheid
 - Dit werd gevolgd door het conflict in Oekraïne met oorlog in Europa, exploderende energie (en andere) prijzen, en grote stromen vluchtelingen
- Leidt die turbulente politieke context tot electorale aardverschuivingen?

Kies-intenties 2022

- Opletten met vergelijkingen, kan ook aan toeval liggen. Voor 2022 (en ook voor 2020 en 2021) gaat het om een schatting met een foutenmarge. De gekleurde cijfers van 2022 verschillen met 95% zekerheid van de uitslag 2019, de niet gekleurde verschillen niet significant van 2019
- Algemeen: verschillen met de uitslag van 2019 namen toe tussen 2021 en 2022. Een aantal tendensen van 2021 en 2022 worden doorgetrokken en worden nu significant
- CD&V staat op groot verlies, bijna een halvering van stemmen. Het gaat om een consistente tendens, die zich ook in 2020 en 2021 al aankondigde
- Vooruit trekt de goede score verder door, zit op stevige winst (als enige van de traditionele partijen), bijna de helft meer
- PVDA groeit ook uitgesproken, bijna een verdubbeling
- N-VA en VB blijven in een nek aan nek race voor het marktleiderschap in Vlaanderen, in 2022 ziet het er weer wat beter uit voor N-VA dan in 2021 (maar verschil met 2021 is niet significant, voor geen van beide partijen, en de scores van beide partijen verschillen niet significant)
- Open Vld zakt verder weg, was nog niet significant gedaald in 2021 maar wel in 2022
- Groen beweegt weinig, geen enkel significant verschil tussen de vier meetpunten
- In stemmen is de huidige Vlaamse regering haar meerderheid wellicht (door de betrouwbaarheidsmarges) kwijt (41,3% van de stemmen, in 2019 was dat 53,3%)
- In stemmen vertegenwoordigen de Vlaamse partijen nog steeds geen meerderheid in de federale regering (43,8% in 2022, was nog 48,7% in 2019)
- N-VA en VB hebben in stemmen geen meerderheid samen (45,3%) maar zouden dat met deze uitslag wel in zetels kunnen hebben
- Besluit: radicale partijen blijven op winst staan, centrum blijft afkalven (drie traditionele partijen samen slechts 34,4%!)
- Noteer dat deze resultaten globaal stroken met peiling HLN/VTM van maart 2022 (veldwerk overlappend, 10 dagen vroeger afgesloten). CD&V deed het daar nog beter (11,3%).

- Grafiek toont cijfers van De Stemming 2022 mét de onzekerheidsmarges per partij er bij (95% betrouwbaarheidsinterval)
- Bijvoorbeeld, bij PVDA schatten we de electorale grootte van de partij op 9,1% en met 95% kans ligt de echte score van de PVDA ergens tussen 7,6% en 10,6%. Gezien we met een steekproef werken, is er dus een mate van onzekerheid
- Zo zou het kunnen dat de N-VA in de Vlaamse populatie *toch* groter is dan het Vlaams Belang, want de maximum geschatte score van N-VA is 24,5% en de minimaal geschatte score van Vlaams Belang is 20,8%
- De cijfers moeten dus met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd

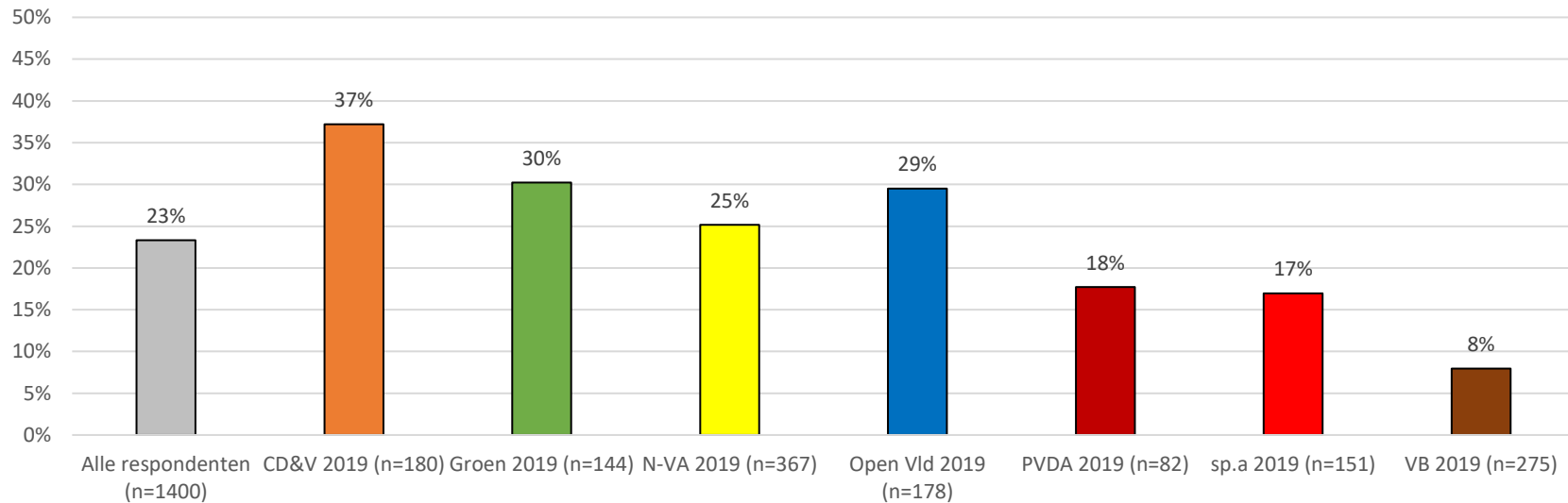
In- en uitstroom tussen 2019 en 2022

	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	VB	Andere
CD&V	113	↗6	↗26	↗8	↗7	↗14	↗4	↗2
		↘2	↘5	↘4	↘0	↘0	↘3	↘0
Groen	↗2	100	↗3	↗6	↗7	↗19	↗2	↗0
	↘6		↘7	↘10	↘4	↘5	↘1	↘0
N-VA	↗5	↗7	275	↗4	↗13	↗15	↗50	↗2
	↘26	↘3		↘12	↘2	↘1	↘4	↘0
Open Vld	↗4	↗10	↗12	126	↗3	↗15	↗8	↗1
	↘8	↘6	↘4		↘0	↘1	↘2	↘0
PVDA	↗0	↗4	↗2	↗0	68	↗7	↗1	↗0
	↘7	↘7	↘13	↘3		↘15	↘7	↘0
Vooruit	↗0	↗5	↗1	↗1	↗15	126	↗3	↗1
	↘14	↘19	↘15	↘15	↘7		↘5	↘4
VB	↗3	↗1	↗4	↗2	↗7	↗5	253	↗0
	↘4	↘2	↘50	↘8	↘1	↘3		↘6
Andere	↗0	↗0	↗0	↗0	↗0	↗4	↗6	14
	↘2	↘0	↘2	↘1	↘0	↘1	↘0	

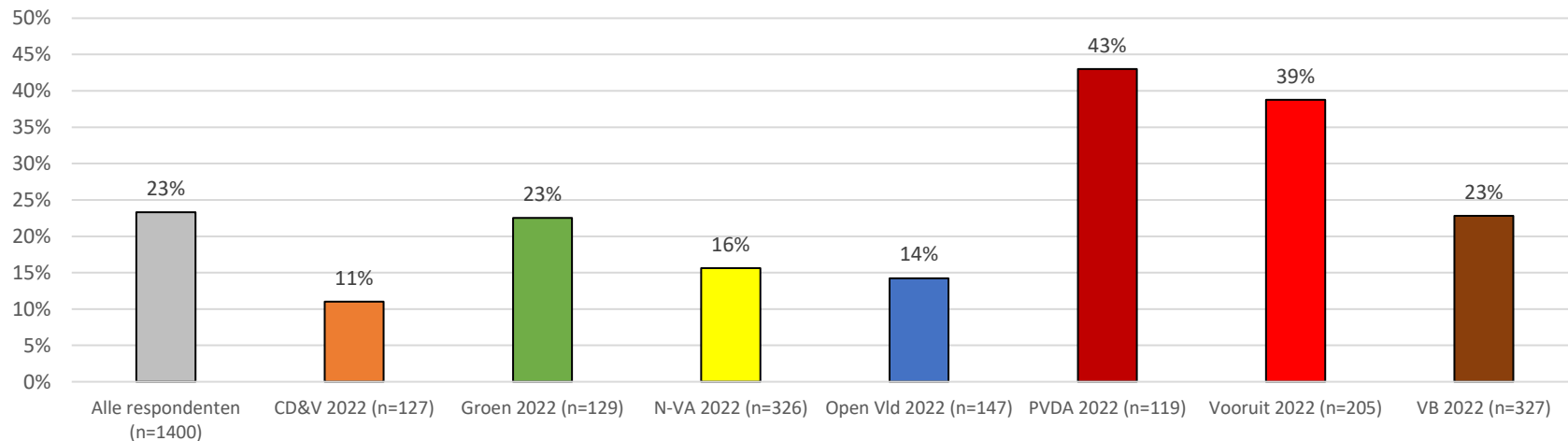
- Tabel toont uit/instroom van alle partijen naar alle partijen, cijfers zijn absolute aantallen (in steekproef)
- De stem van 2019 staat in kolommen, de intentie van 2022 in rijen. ↘ wil zeggen dat er stroom is van kolompartij naar rijpartij; ↗ wil zeggen dat er stroom is van rijpartij naar kolompartij. De diagonaal bevat aantal kiezers dat de partij trouw bleef
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2019 als 2022 een partij rapporteerden (geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen, weet niet). N is daardoor slechts 1.400.
- Elke kiezer in De Stemming-steekproef representeert ongeveer 2.500 reële kiezers (in totaal 4,8 miljoen Vlaamse kiezers)
- Resultaat hangt sterk af van juiste herinnering van stem in 2019! (en die is drie jaar na datum wat mistig geworden soms)
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen
- Maar verschillende grotere stromen (+10):
 1. CD&V verliest aan N-VA en Vooruit, dus zowel links als rechts
 2. Veruit grootste stroom gaat van N-VA naar VB (maar N-VA krijgt van Open Vld en CD&V terug)
 3. Open Vld verliest vooral aan Vooruit
 4. Vooruit krijgt van vele partijen maar verliest netto aan PVDA

Uit- en instroom van kiezers tussen 2019 en 2022

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2022 voor andere partij? (uitstroom)

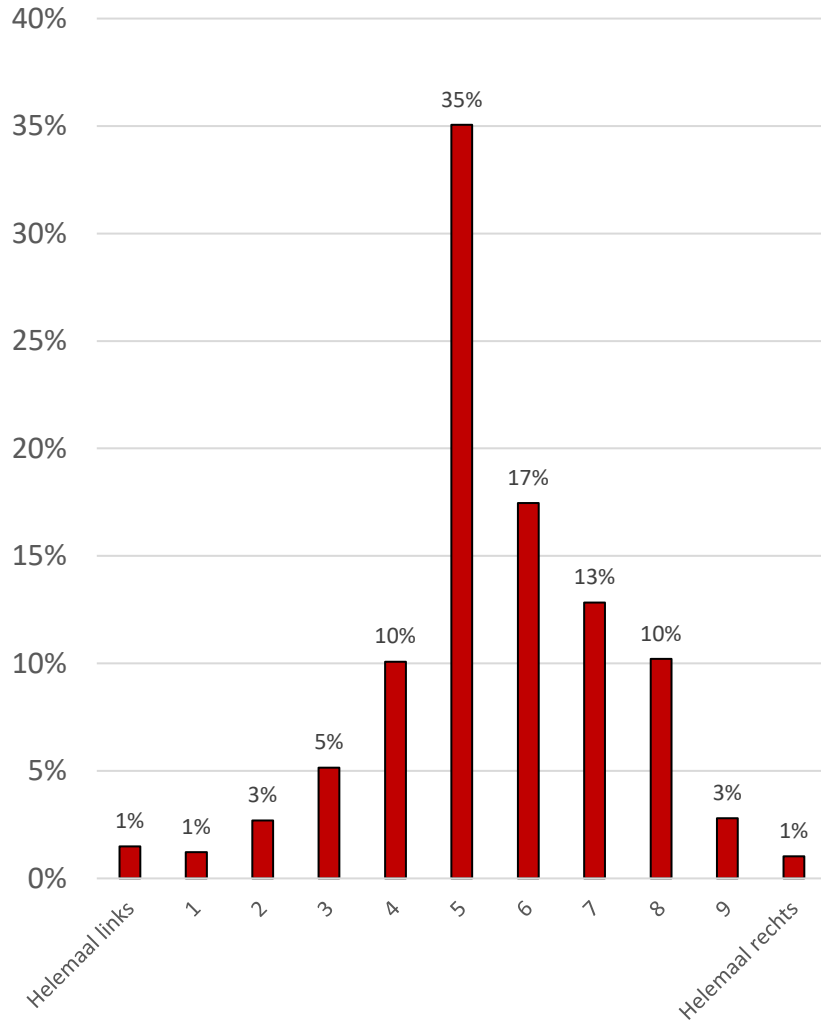
Hoeveel van het partij-electoraat van 2022 stemde in 2019 nog voor een andere partij? (instroom)

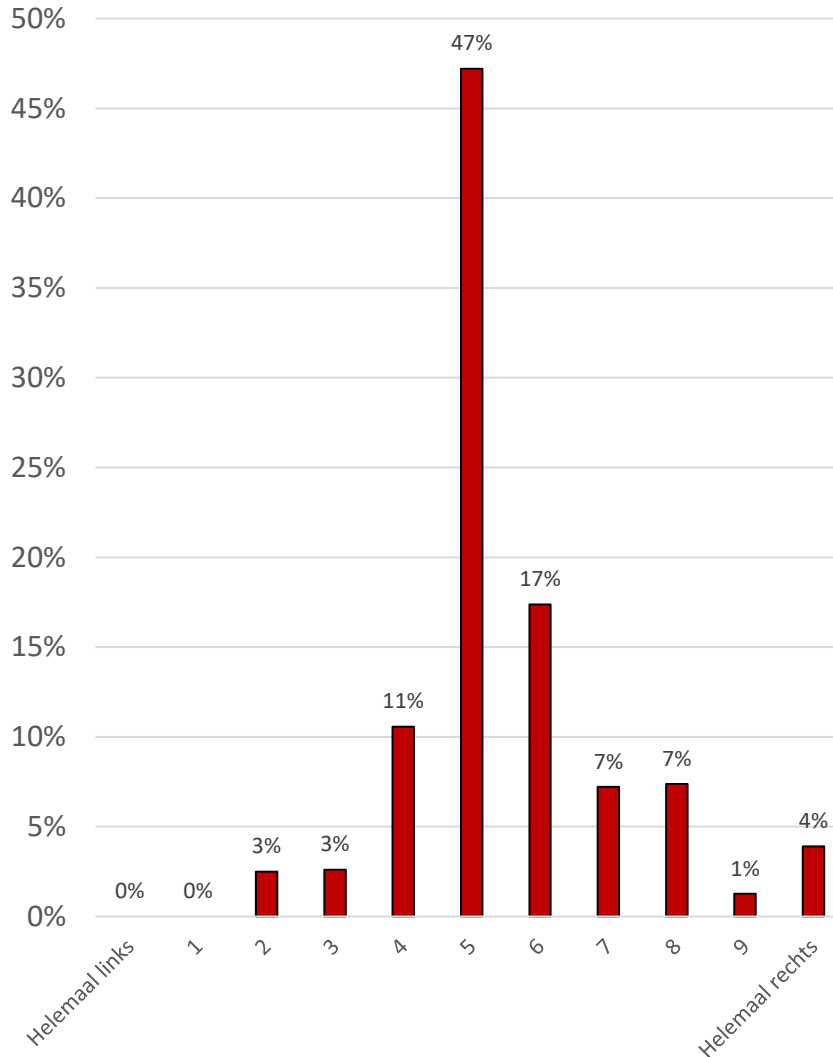
- 23% van de kiezers opteert in 2022 voor een andere partij dan ze in 2019 deden (in 2021 lag dat nog op 20,0%)
- VB heeft trouwste electoraat (92% van de kiezers van 2019 zeggen ook in 2022 op de partij te zullen stemmen) én heeft veel nieuwkomers' (23% van de kiezers van 2022 zijn nieuw)
- CD&V houdt slechts 63% van zijn electoraat vast, en haalt minst nieuwe kiezers binnen (11%), beetje gelijkaardig verhaal inzake Open Vld (maar minder verlies en meer winst)
- Vooruit en PVDA hebben zowel veel trouwe kiezers én veel nieuwkomers
- Groen verloor na CD&V het meeste kiezers (30%) maar haalt er ook relatief veel nieuwe binnen (23%)
- N-VA verliest rond het gemiddelde en wint minder dan gemiddeld
- Netto scoren VB, PVDA en Vooruit het best

Waar zit het verlies van de centrumpartijen?

Open VLD uitstroom 2019 - 2022

CD&V uitstroom 2019 - 2022

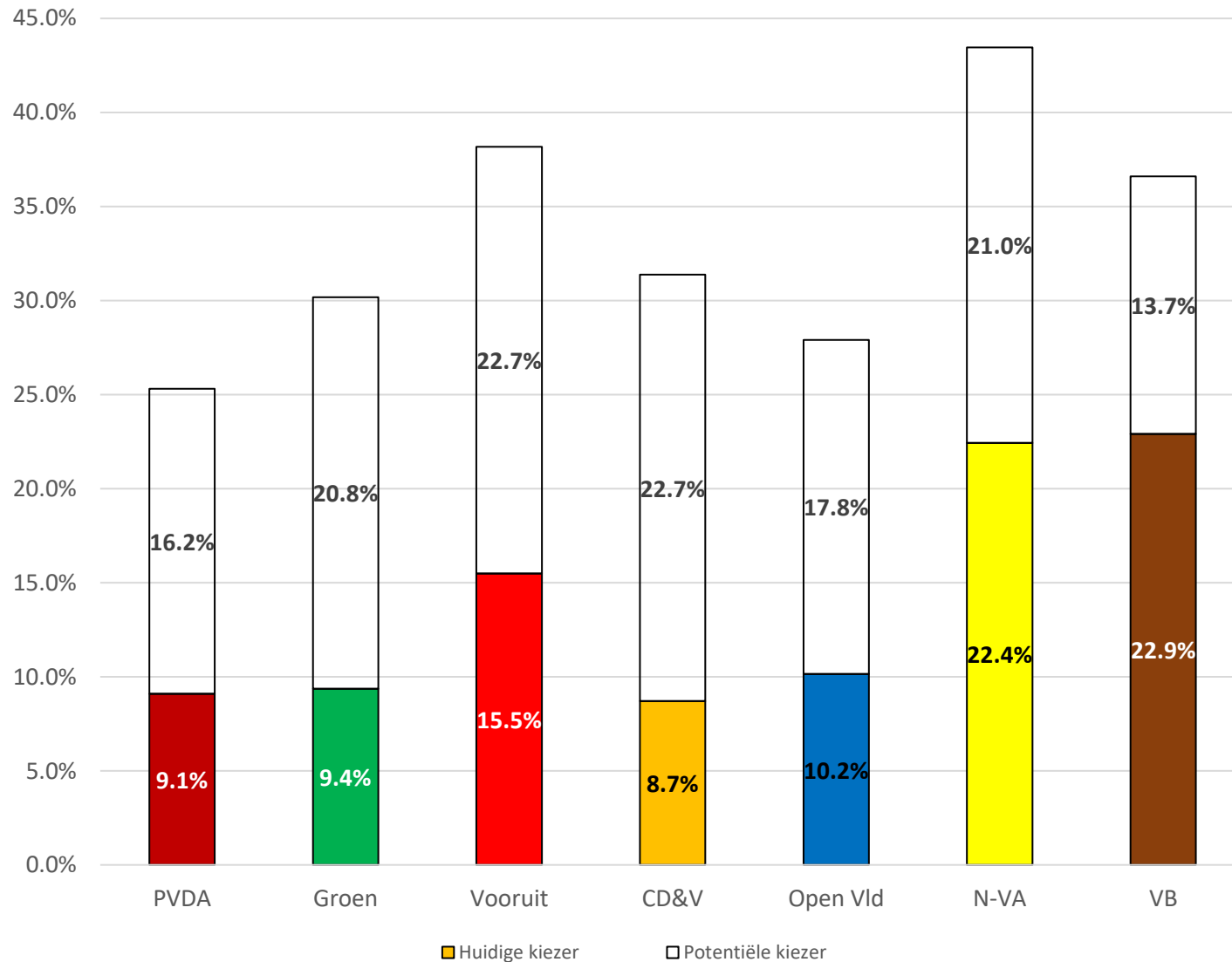

- Tussen 2019 en 2022 verloren zowel Open Vld en CD&V significant van hun pluimen. Maar wélke kiezers zijn dan precies vertrokken? De grafieken hiernaast geven daar een mogelijk antwoord op
- Bij de Open Vld is de uitstroom (N=88) duidelijk gesitueerd aan de rechterzijde. Er zijn veel meer rechtse Open-Vld-ers vertrokken dan linkse (34% van de vertrekkers waren rechts, 20% links). Dat maakt de overblijvers quasi automatisch meer links (want er zijn weinig nieuwkomers)
- Bij de CD&V is de uitstroom (N=111) net iets meer symmetrisch naar links en rechts, maar niet zo veel. Ook bij de mensen die de CD&V de rug toekeerden, definieert het grootste deel zich als rechts. Omdat ook bij de CD&V niet veel nieuwe kiezers zijn aanbeland tussen 2019 en 2022 zie je dus dat het overblijvend electoraat wat linkser is geworden

Potentieel van partijen

- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Zo kunnen we de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart brengen
- Elke partij waar de respondent niet op stemde (in 2022) maar die hoger dan 6 scoorde op de 0-10 schaal worden hier als een potentiële stem voor die partij beschouwd

Huidige kiezers en potentiële kiezers

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële PVDA-kiezers op PVDA zouden stemmen dan zou de partij $9,1\% + 16,2\% = 25,3\%$ van de stemmen hebben.
- Noteer dat de percentages van beide soorten kiezers, de effectieve kiezers en de potentiële kiezers, in deze grafiek worden berekend alleen op basis van degenen die voor 2022 een effectieve partij opgaven, en dus niet voor degenen die het niet weten, niet zouden gaan stemmen, blanco/ongeldig zouden stemmen etc. Dus het gaat om een kleinere sample (N=1,527). Door deze basis te nemen, is het percentage huidige kiezers hetzelfde als met wat we in de peiling rapporteerden. Noteer ook dat de potentiëlen uiteraard overlappen, en samen op (veel meer) dan 100% uitkomen
- Het grootste potentieel ligt bij N-VA, Vooruit en VB. CD&V, Groen en Open Vld zitten tussenin. PVDA heeft kleinste potentieel
- Alle partijen hebben groeimarges die rond de 20% van het totale electoraat schommelen (niet VB); de verschillen in bijkomend potentieel zijn veel kleiner dan de verschillen in effectieve stemmen
- Qua bijkomend potentieel is VB het kleinste (14%), dat van Vooruit het grootste (23%). Dat wil zeggen dat VB er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten, en Vooruit het minst goed
- Al we deze data van 2022 vergelijken met die van 2021 (niet in grafiek) zien we geen grote verschuivingen. Voor Vooruit is het bijkomend potentieel het meest gegroeid (+3%)

Bij welke partijen zit het potentieel? (mogelijke winst)

Stemmen momenteel...									N
Potentiële kiezers van... ↓	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB	Andere partij	
PVDA		21%	25%	5%	9%	20%	16%	4%	248
Groen	12%		29%	15%	18%	13%	9%	3%	318
Vooruit	16%	19%		12%	16%	20%	14%	3%	347
CD&V	5%	13%	18%		18%	33%	12%	2%	346
Open Vld	3%	11%	14%	17%		38%	14%	4%	271
N-VA	7%	9%	12%	12%	12%		45%	3%	321
VB	10%	6%	13%	5%	8%	57%		2%	209

- Leesvoorbeeld (eerste rij): er zijn 248 respondenten die verklaren op dit moment niet voor PVDA te stemmen maar die de partij wel 6< scoren en die dus tot het bijkomend potentieel van die partij behoren. Van die 248 kiezers zijn er momenteel 21% die op Groen stemmen, 25% op Vooruit, 5% op CD&V etc.
- Globaal genomen zitten de potentiëlen bij partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel potentieel bij Groen en Vooruit, Groen bij Vooruit, en Vooruit bij Groen
 - Aan de rechterzijde heeft VB (enorm!) veel potentieel bij N-VA, N-VA bij VB (ook heel veel), Open Vld bij N-VA, en CD&V bij N-VA
- Maar toch is er ook potentieel dat de links-rechts-dimensie overstijgt. Opvallend is dat Vooruit ook potentieel heeft aan de rechterzijde, bij Open Vld en N-VA. Groen kan een goed deel Open-Vld-kiezers bekoren, en PVDA heeft aantrekkingskracht bij heel wat N-VA-kiezers (wat verbaast). Dus linkse partijen zijn in zekere zin aantrekkelijk voor momenteel rechtse kiezers. Het omgekeerde is minder het geval. Voor de rechtse partijen is er minder potentieel te rapen aan de linkerkant, ze concurreren vooral met elkaar
- VB en N-VA zijn héél sterk met elkaar verbonden, een stuk meer dan dat andere duo waarvan vaak gezegd wordt dat het communicerende vaten waren, zijnde Vooruit en Groen. Het lijkt er op dat de electoraten van die twee linkse partijen verder van elkaar zijn komen te staan, en dat beide partijen nu een meer apart segment van de linkse kiezersmarkt kunnen bedienen

Naar welke partijen kunnen eigen kiezers potentieel gaan? (mogelijk verlies)

	Huidige kiezers van...						
Zitten in potentieel van... ↓	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
PVDA		36%	26%	10%	14%	15%	11%
Groen	28%		39%	37%	37%	12%	8%
Vooruit	40%	46%		30%	37%	21%	14%
CD&V	13%	31%	26%		41%	33%	12%
Open Vld	5%	22%	16%	34%		30%	12%
N-VA	16%	21%	16%	30%	24%		42%
VB	14%	8%	11%	8%	10%	35%	
N	139	143	237	133	155	343	350

- Leesvoorbeeld (eerste kolom): er zijn 139 respondenten die verklaren op dit moment voor PVDA te stemmen. Van die huidige kiezers zijn er die andere partijen 6< scoren en behoren dus tot het potentieel van die andere partij; deze kiezers zullen de PVDA dus mogelijk verlaten. 28% van de huidige PVDA-kiezers zijn gecharmeerd door Groen (scoren Groen minstens 6), 40% door Vooruit, 13% door CD&V etc.
- Zelfde vaststelling: globaal genomen gaat het mogelijke verlies in de richting van partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel te vrezen van Groen en Vooruit, Vooruit van PVDA en Groen, en Groen van PVDA en Vooruit
 - Aan de rechterzijde heeft Open Vld te vrezen van N-VA, N-VA van VB en Open Vld, en VB van N-VA
- Maar opnieuw zijn er verrassende overlappingsen die de links-rechts-dimensie overstijgen. Wellicht het meest frappant is dat nogal wat Open-Vld-kiezers potentieel ook voor de linkse partijen Groen en Vooruit denken te stemmen. Dit kan samenhangen met het linkse profiel van de huidige Open Vld kiezer: op een vorige slide bespraken we dat heel wat rechtse voormalige Open-Vld-kiezers de partij reeds hebben verlaten (sinds 2019) en dat de overblijvende Open-Vld-kiezers anno 2022 meer links zijn dan de oorspronkelijke kiezers (en dus potentieel naar linkse partijen kunnen overstappen)
- Verder is ook de positie van CD&V opvallend: CD&V kiezers kunnen in alle richtingen gaan, zowel naar links als naar rechts, de partij bloedt potentieel in alle richtingen. Zowel Groen, Vooruit, Open Vld en N-VA zijn aantrekkelijk voor ongeveer even grote groepen van huidige CD&V-kiezers. Dat versterkt het beeld van een partij met kiezers zonder duidelijk profiel, en met dus een verdeelde achterban.

Conclusie stemgedrag en stemintenties

- Verschillen met uitslag van 2019 nemen toe, trends van 2020 en 2021 worden doorgezet
- CD&V zit in moeilijke papieren. De trend lijkt constant en onomkeerbaar, de partij gaat al drie keer achteruit tov. 2019, op een consistente manier. De partij verliest aan de linker- en rechterzijde, en het huidige, overblijvende CD&V electoraat is nog steeds vrij sterk gecharmeerd door andere partijen (zit in het potentieel van die partijen), en dat aan beide zijden van het politieke spectrum. Het lijkt bij CD&V om een structurele trend te gaan, die wellicht wordt versterkt door tijdelijke accidenten van beleidsvoerder (Beke) en de voorzitter (Coens)
- Hetzelfde geldt, maar in wat mindere mate, voor Open Vld. De partij kalft verder af, voor het eerst significant tov. 2019. Haar huidige kiezers gaan potentieel nog in alle richtingen, maar toch opvallend veel naar de linkerzijde. De overblijvende kiezers van Open Vld zijn schijnbaar linkser dan de vroegere kiezers, en de kans is groter dat ze naar linkse dan naar rechtse partijen overstappen
- Vooruit, de derde traditionele partij, is aan een sterke remonte bezig. Ze groeit gestaag, ook het potentieel van de partij is gestegen. Dat lijkt niet te koste te gaan van de twee andere linkse partijen, Groen en PVDA. Dus het totale marktaandeel van de linkse partijen is toegenomen
- Ook PVDA zit onmiskenbaar aan de winnende zijde, en groeit door. Er ontstaat een relatief grote links-populistische partij in Vlaanderen
- Voor N-VA, VB, en Groen is er geen duidelijke evolutie doorheen de tijd maar de groei van VB is gestopt. De N-VA en VB vechten om het markleiderschap, en delen een heel groot deel van hun electoraat

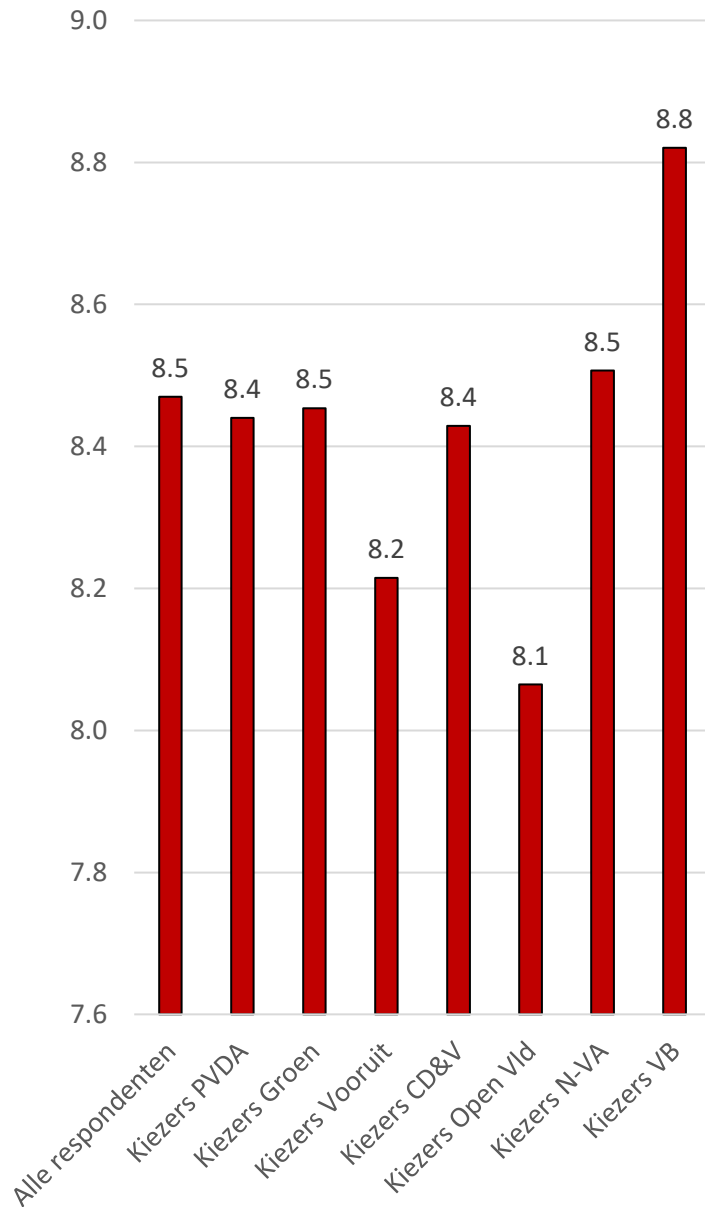
Is de kiezer aan het herverkavelen?

- Het lijkt er op dat we een herverkaveling zien naar een **tweestromenland** waarbij het centrum uit elkaar wordt getrokken (CD&V en Open Vld verliezen op de twee kanten, zowel links als rechts) en waarbij we aan de linkerkant de geboorte meemaken van een dominante linkse speler (Vooruit) die de pendant wordt van de dominante rechtse speler (N-VA) die al veel eerder die positie had verworven aan de rechterzijde
- Door de verdere groei van PVDA krijgen we een meer symmetrisch partijlandschap met ook aan de linkse kant een sterke, populistische zweeppartij vergelijkbaar met het Vlaams Belang aan de rechterzijde. In zulk verhaal is de positie van CD&V en Open Vld existentieel bedreigd. Ofwel kiezen ze voor recht of links—Open Vld zou dan volop links-liberaal (D66) worden—ofwel worden ze verder leeggezogen langs beide flanken. De positie van Groen in zulke grote herpositionering is onduidelijk, maar door het sterke eigenaarschap van Klimaat (een blijvend thema) zou Groen misschien toch een eigen positie kunnen blijven claimen (zonder de centrale, linkse partij te worden)
- Noteer dat het verder wegsmelten van beide centrumpartijen CD&V en Open Vld, alles welbeschouwd, vanaf nu vooral aan de linkse partijen ten goede zou kunnen komen. Met name de N-VA heeft de rechterkant van deze partijen, vooral van de Open Vld, al opgegeten. Wat overblijft van Open Vld (toch nog zo'n goede 10% van het Vlaamse electoraat) zijn meer linkse kiezers die vooral richting Vooruit en Groen (of CD&V) tenderen. Dat versterkt de hypothese dat we misschien in de richting van een meer symmetrisch tweestromenland evolueren, met niet alleen een grote rechtse (N-VA) maar ook een grote linkse partij (Vooruit)

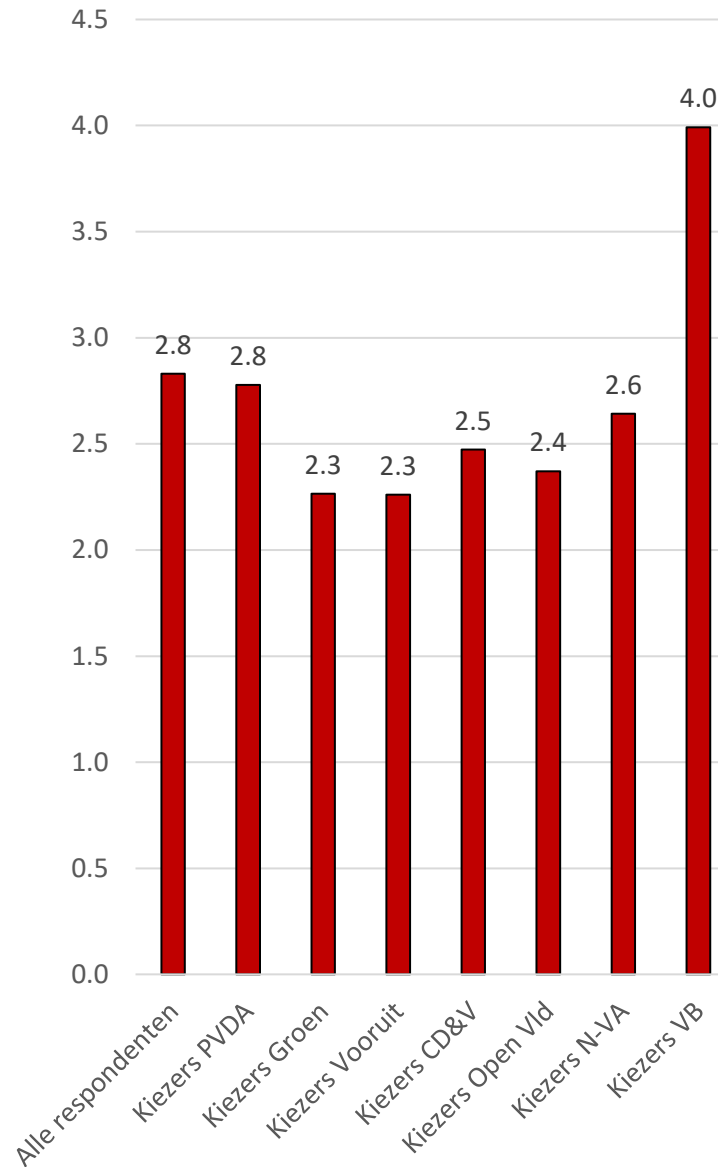
Meer over herverkaveling

- Hoe groot is de kans dat de kiezers die anno 2022 voor een bepaalde partij zeggen te gaan stemmen toch nog van idee veranderen en in 2024 een andere partij met hun stem verblijden?
- We analyseren dat op de volgende slide door per partij te kijken naar twee grootheden:
 1. De score die de huidige favoriete partij krijgt op de 'waarschijnlijkheid dat u er ooit op zou stemmen'-vraag (die we ook gebruikten om de potentiëlen te meten). De idee is dat hoe hoger de huidige partij scoort (op de 0-10 schaal) hoe kleiner de kans is dat er alsnog voor een andere partij wordt gekozen
 2. De afstand in dezelfde waarschijnlijkheids-score tussen de huidige voorkeurpartij en de eerstvolgende, hoogstscorende partij. Hier is de idee dat als de voorkeurpartij relatief dicht wordt gevolgd door een mogelijke challenger, er eigenlijk twijfel is, en de kans op wisselen toeneemt

Gemiddelde waarschijnlijkheid om voor de huidige voorkeurspartij te stemmen

Gemiddelde afstand in waarschijnlijkheid om te stemmen voor huidige voorkeurspartij en de eerste challenger

- Als we beide grafieken samennemen (noteer dat de schaal van de linkse grafiek sterk is ingekort), zit het Vlaams Belang het meest gebeiteld voor 2024. De kans dat de partij nog veel van de huidige kiezers zal verliezen, lijkt het kleinst. Vlaams Belang-kiezers houden meer van hun partij (score 8,8) dan de kiezers van alle andere partijen van hun partij houden (gemiddelde score 8,5). Maar ook, de afstand tussen het Vlaams Belang en de eerstvolgende challenger (N-VA, niet in grafiek) is veruit het grootst met 4,4, terwijl die gemiddelde afstand maar 2,8 is. Deze kiezers zijn heel zeker van hun stem
- Aan de andere zijde, lijkt Open Vld met het meest onzekere electoraat te worden geconfronteerd. Deze kiezers scoren hun partij het minst hoog van alle electoraten (8,1) en ook de afstand tot de eerste challenger ligt eerder aan de lage kant (2,4, onder het gemiddelde van 2,8). Noteer dat het hier bovendien om overblijvende Open-Vld-kiezers gaat, dus je zou verwachten dat die het meest trouw zouden zijn, maar zo lijkt het niet te zijn
- Hoewel CD&V sinds de verkiezingen van 2019 het meest stemmen verloor, en schijnbaar het meest in de problemen zit, geven de twee grafieken aan dat de overblijvende CD&V-kiezers niet meer dan gemiddeld aan hun stem twijfelen, zowel wat partij-liefde betreft als wat voorspog op de eerste runner-up betreft, scoren de overblijvende CD&V-kiezers gemiddeld
- Vooruit dat het de laatste jaren goed deed en zijn kiezersschare gestaag zag groeien, kan toch niet helemaal op twee oren slapen: de kiezers blinken niet uit in partijliefde (8,2, dus onder het gemiddelde). Er kan dus nog wat veranderen tegen 2024

Kiezersprofielen en stemmotieven

Wie zijn de kiezers van de partijen?

- Op de volgende slide staan de resultaten van zeven logistische regressie-analyses waarbij wordt voorspeld of de respondent voor een gegeven partij zou stemmen (1) of niet (0)
- De significante resultaten ($p < .05$) zijn met een teken en een kleur aangeduid. Leesvoorbeeld: het '+'-teken bij CD&V bij 'ouderen' wil zeggen dat, in vergelijking met jongere kiezers, de oudere kiezers significant minder kans hebben om op CD&V te stemmen (controlerend voor de andere opgelijste factoren)
- De regressiemodellen bevestigen diverse bevindingen uit het rapport:
 - Links-rechts plaatsing heeft effect op stemgedrag voor alle partijen, behalve Open Vld en CD&V: beide lijken dus eerder centrumkiezers aan te trekken;
 - Vlaams Belang is de enige partij waar de kans op een stem significant stijgt naarmate respondenten ontevredener zijn over de werking van de democratie in België. Bij PVDA zien we wel een gelijkaardig effect, maar het is een stuk minder groot, en niet significant
 - Controlerend voor andere factoren, vinden we dat de identificatie als Belg (PVDA / Open Vld) of Vlaming (VB / N-VA) samenhangt met stemgedrag voor diverse partijen
 - Controlerend voor andere factoren, zien we dat diverse thema's het verwachte effect hebben: kiezers die klimaat belangrijk vinden, komen significant vaker bij Groen terecht (en minder bij N-VA). Maar het thematisch belang van migratie heeft ook een positief effect op stemmen op Vooruit: mogelijks is een gedeeltelijke verklaring dat dit thema ook kan geïnterpreteerd worden als een verwijzing naar vluchtelingen?

	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	Vlaams Belang
Ouderen	+	-	+				-
Vrouwen					-		
Lager-geschoold (vgl. midden)					-		
Hoger-geschoold (vgl. midden)							-
Tevreden inkomen							
Rechts		-	+		-	-	+
Hoge politieke interesse							
Tevreden democratie	+	+		+		+	-
Democratie in gevaar			-				
Identificeert als Belg (vgl. Vlaams)			-	+	+		-
Thema als belangrijk opgegeven							
Armoede							
Begroting							+
Economie		-					
Economische ongelijkheid							
Energie						+	
Gezondheidszorg							
Internationale veiligheid		-					
Klimaat		+	-				
Migratie		-				+	+
Politieke vertegenwoordiging							
Aantal thema's waarvan partij eigenaar is			+		+	+	+
Positieve evaluatie federale regering			-	+			
Positieve evaluatie Vlaamse regering			+	-			-
Positieve evaluatie Europese commissie							

Stemmotieven

- Op de voorgaande slides probeerden we na te gaan omwille van welke ‘objectieve’ redenen kiezers voor een bepaalde partij stemmen. We vergeleken de kenmerken van kiezers en gingen er van uit dat die kenmerken een verklaring bieden voor het stemmen voor deze of gene partij. Maar die analyses geven ons maar een partieel inzicht in de eigenlijke motieven die kiezers hebben voor hun stemgedrag
- Daarom presenteren we nu ook een analyse van de ‘subjectieve’ redenen voor de stemvoorkeur. Respondenten die een partij selecteerden, kregen de vraag: *U gaf aan voor [partij X] te zullen stemmen. Mensen hebben vaak veel verschillende redenen om een bepaalde stemkeuze te maken. Kunt u in uw eigen woorden uitleggen waarom u voor deze partij zou kiezen?* (noteer dat ook blanco stemmers en mensen die niet zouden gaan stemmen een gelijkaardige vraag kregen)
- De open antwoorden van de respondenten werden dan één voor één nagelezen en zorgvuldig in categorieën ingedeeld (codeerschema op basis van het doctoraat van Jonas Lefevere). Elk antwoord kreeg maximaal 3 stemmotieven toegewezen (bij slechts 7% van de respondenten werden drie stemmotieven gecodeerd, wat aangeeft dat voor het overgrote deel van de respondenten drie motieven (meer dan) afdoende is om hun antwoord te coderen)
- De volgende slide bevat meer uitleg over het gebruikte classificatieschema

1. Gewoonte	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar stemmen uit gewoonte (bvb. "ik stem altijd op deze partij", "gewoonte", "uit gewoonte").
2. Aanbeveling	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar aanbevelingen van andere, vooral familie en vrienden (bvb. "ik ben opgegroeid in een Katholiek nest", "mijn ouders stemmen zo", "op aanraden van vrienden", "ik volg mijn man daarin"), maar ook verenigingen (bvb. "ik zit bij ABVV") voor zover het geen partij betreft.
3. Ideologie en waarden	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar de ideologie en/of algemene waarden van de partij, alsook algemene verwijzingen naar de standpunten van de partij (bvb. "ik ben het eens met het programma").
4. Thema's	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar specifieke beleidsthema's als reden om voor de partij te stemmen (bvb. migratie, onderwijs, gezondheidszorg, staatshervorming, ...)
5. Regering en oppositie	Deze categorie omvat verwijzingen naar de regering die het goed / slecht doet, willen dat de partij in de toekomstige regering komt, dat de partij goede oppositie voert (zweeppartij), dat er iemand anders aan de macht moet komen.
6. Belangenverdediging	Deze categorie omvat verwijzingen naar het feit dat de partij de belangen van groepen in de maatschappij verdedigt. Dit omvat economische groepen (bvb. "partij voor de werkende mens", "verdedigt de middenklasse", "voor de arme mensen"), etnische groepen (bvb. "eigen volk eerst"), geografische groepen (bvb. "voor de Vlamingen", "het beste voor alle Belgen") of andere algemene verwijzingen naar het belang van de bevolking (bvb. "beste voor het volk", "daar heeft de bevolking het meeste baat bij").
7. Politici	Deze categorie bevat zowel verwijzingen naar specifieke politici (bvb. "Conner Rousseau", "de premier", "de voorzitter van de partij"), als meer algemene verwijzingen (bvb. "ze hebben de beste politici").
8. Partij	Deze categorie bevat verwijzingen naar partij-gerelateerde zaken die tot een stem leiden, en omvat partij-identificatie ("Ik ben een liberaal in hart en nieren"), het partij-imago ("frisse, jonge partij", "de beste partij"), dienstverlening (bvb. "de partij heeft mij geholpen"), lidmaatschap ("ik ben lid van de partij"), en prestaties van de partij (bvb. "de partij doet wat ze zegt").
9. Andere partijen slecht	Deze categorie bevat negatieve verwijzingen naar andere partijen: de andere partijen werken de partij tegen (bvb. "de partij krijgt veel tegenkanting van de anderen"), teleurstelling in andere partij(en) (bvb. "Groen is te extreem"), of een keuze door eliminatie (bvb. "beste van de slechtste").
10. Apolitiek	Deze categorie bevat verwijzingen naar een desinteresse in politiek (bvb. "ik ben niet met politiek bezig, dus ik doe maar wat").
11. Anti-politiek	Deze categorie bevat verwijzingen naar een afkeer van politiek, en omvat kritiek op: - Partijen en politici: alle partijen zijn slecht, alle politici zijn slecht. Merk op dat kritiek op een specifieke partij, of op andere partijen, onder 'Andere partijen slecht' wordt gecodeerd. - Representatie: respondent voelt zich niet vertegenwoordigd, verwijzingen naar cordon sanitaire, er wordt niet naar de stem van het volk geluisterd. - Politiek eigenbelang: partijen en politici werken enkel om zichzelf te verrijken, zakkenvullers. - Zinloos: stemmen is zinloos, ze doen toch hun zin, - Protest: proteststem, stem uit protest.
12. Andere of niet codeerbaar	Deze restcategorie omvat respondenten die een ander / oncodeerbaar stemmotief opgaven ("goede wijn behoeft geen krans", "Evenwicht", "ouderdom", "apekool en larie", "bij blanco gaat mijn stem verloren").
13. Geen	De restcategorie bevat respondenten die geen stemmotief opgaven (bvb. "geen idee", "zeg ik liever niet")

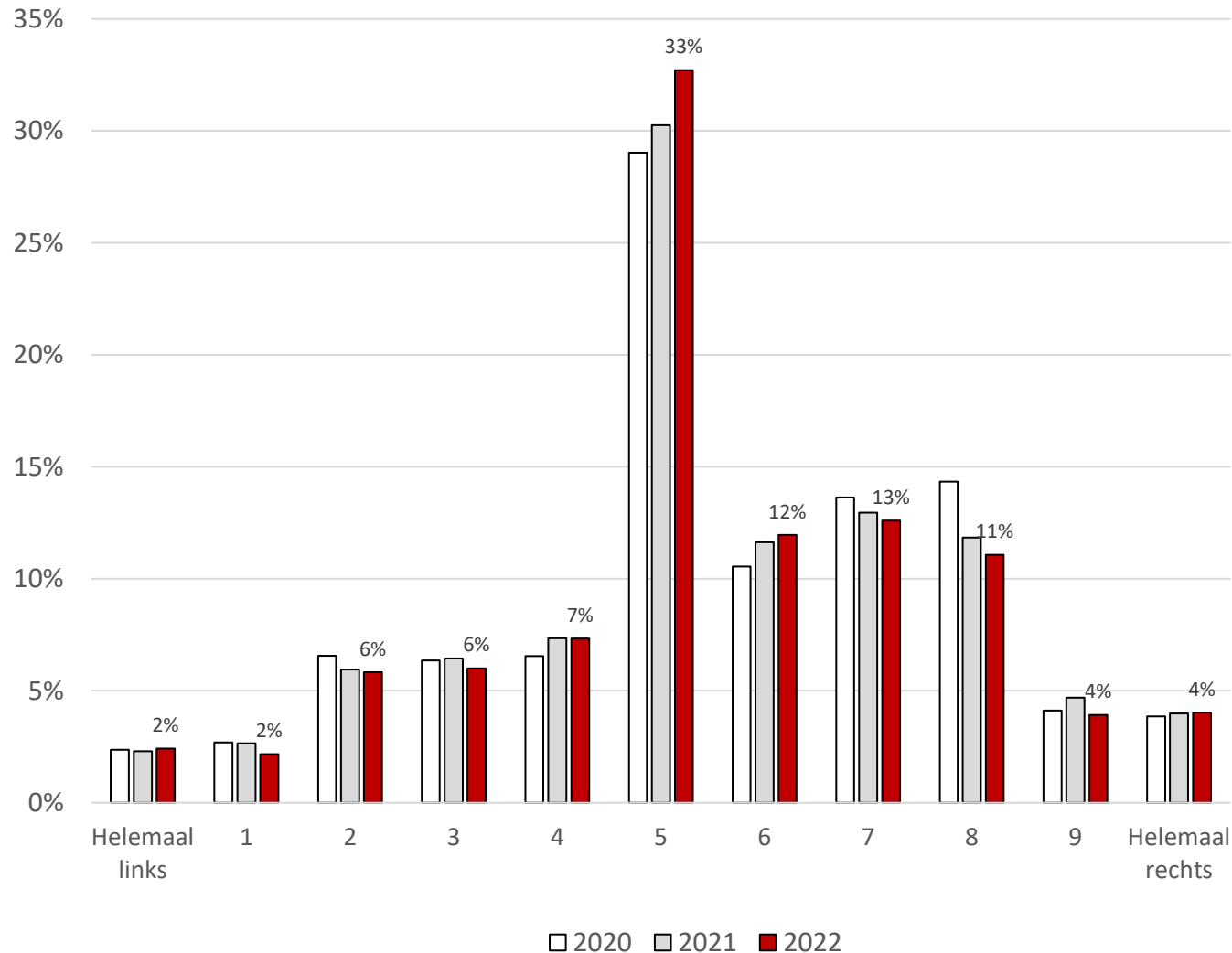
	Alle respondenten	Kiezers van PVDA	Kiezers van Groen	Kiezers van Vooruit	Kiezers van CD&V	Kiezers van Open Vld	Kiezers van N-VA	Kiezers van VB	Andere partij	Blanco of ongeldig	Ik zou niet gaan stemmen
1. Ideologie en waarden	23%	31%	20%	26%	42%	27%	28%	15%	10%	3%	2%
2. Thema's	16%	17%	58%	9%	1%	9%	14%	22%	3%	4%	11%
3. Belangenverdediging	15%	31%	0%	24%	1%	10%	10%	29%	0%	1%	0%
4. Partij	18%	18%	14%	25%	23%	27%	28%	10%	0%	0%	0%
5. Politici	9%	5%	4%	15%	12%	15%	16%	1%	0%	0%	0%
6. Regering en oppositie	9%	9%	2%	3%	3%	7%	7%	21%	19%	8%	4%
7. Aanbeveling	3%	1%	1%	5%	20%	7%	2%	0%	0%	0%	0%
8. Gewoonte	3%	1%	2%	4%	12%	6%	1%	1%	6%	0%	0%
9. Andere partijen slecht	6%	13%	5%	7%	1%	4%	6%	8%	0%	2%	1%
10. Apolitiek	2%	1%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	16%	10%
11. Anti-politiek	11%	6%	0%	0%	1%	1%	2%	13%	28%	71%	63%
12. Andere of niet codeerbaar	3%	1%	1%	1%	3%	5%	3%	2%	19%	4%	15%
13. Geen	5%	2%	6%	4%	3%	8%	6%	5%	27%	5%	4%

Sterk verschillende motieven

- In het algemeen wijzen kiezers het meest naar de ideologie en de waarden van hun partij. Ze claimen dus omwille van inhoudelijke redenen te stemmen. Voor minstens een gedeelte kan dit ook een indicatie zijn van ‘gewenst’ antwoordgedrag: kiezers zeggen uiteraard graag dat ze ‘inhoudelijk’ stemmen. Nog een inhoudelijk motief dat frequent genoemd wordt, zijn de specifieke beleidsthema’s en dus de partijstandpunten waar de kiezers naar verwijzen. Heel wat kiezers zeggen ook dat ze voor partijen stemmen die hun belangen verdedigen, wat je ook een beleidsinhoudelijke stem zou kunnen noemen. De liefde voor of identificatie met partij en politici, wat niet direct inhoudelijk is maar eerder nestgevoel en identificatie, speelt ook een rol, gevolgd door verwijzingen naar regering en oppositie: dat kan gaan over vinden dat de regering het goed of slecht doet, maar ook willen dat er iemand anders aan zet komt (bvb. VB in de regering). Dan volgen de twee ‘socialisatie’-motieven, gewoonte en aanbevelingen. Het laatste blok, dat ook vrij frequent genoemd wordt, zijn motieven die apolitiek, antipolitiek of negatief over andere partijen zijn
- PVDA-kiezers wijzen op de ideologie van hun partij, maar ook naar thema’s en belangenverdediging. De stem is dus erg inhoudelijk, maar ook ingegeven door het feit dat de partij – vaak in tegenstelling tot de andere partijen, voor ‘het volk’ opkomt (vb. “opkomen voor de kleine man”, “goed voor het gewone werkvolk”, “Enige partij die mensen ziet zoals ze zijn! Rechten van het volk!”). Dat verklaart ook waarom PVDA kiezers, meer dan gemiddeld, als motief aangeven dat de andere partijen het slecht doen
- Groen-kiezers zijn heel duidelijk in hun antwoorden: het zijn bijna volledig inhoudelijke kiezers, ze scoren het hoogste voor thema’s (milieu en klimaat natuurlijk, vb. “omdat de klimaatverandering veel grotere prioriteit moet krijgen”, “Ik denk dat dit de partij is die het meest doet voor milieu groene omgeving recyclage”) en scoren op alle andere motieven onder het gemiddelde
- Vooruit-kiezers hebben een veel uitgesproken profiel, ze verwijzen relatief veel naar de politici van de partij en naar belangenverdediging, maar wijken voor de rest niet veel af van de rest van het electoraat. Opvallend is het grote aandeel expliciete verwijzingen naar Conner Rousseau in de stemmotieven: 12% van de 15% politicus vermeldingen waren een verwijzing naar Conner Rousseau (vb. “Connor Rousseau is heel bekwaam”, – met een enkele expliciete verwijzingen naar de zangwedstrijd (“Conner is het konijn en dat was heel goed gezongen”). Dit hangt ook samen met de verwijzingen naar het verbeterde imago van de partij zelf (“Denk dat het de goede richting uit gaat met deze partij”, “Grotendeels dank zij de voorzitter. Nieuwe dynamiek”)
- CD&V steunt het meest van alle partijen op een gewoontestem. Ook het grote aandeel aanbevelingen wijst op de grote invloed van socialisatie en groepslidmaatschap - deze factoren worden soms in één adem genoemd (vb. “Ik heb altijd op ze gestemd zoals mijn familie het ook altijd heeft gedaan”). Zelfs het grote aandeel CD&V-kiezers dat naar ideologie en waarden verwijst, wijst in dezelfde richting: kiezers verwijzen immers diverse keren naar het christelijke gedachtegoed van de partij (vb. “Omwille van de christelijke waarden waarvoor ze staan”, “traditioneel en geloofsmatig”, “CD&V sluit het best aan bij mijn waarden en normen”). Maar, wat in de motieven níét wordt vermeld – thema’s - bevestigt wat we in de kwantitatieve analyses vonden: de partij kan op dat vlak minder kiezers aantrekken. Ook bij de vermeldingen van politici (12%) kan je niet zeggen dat het individuele politici zijn die een factor vormen: slechts enkelingen verwijzen naar een specifiek figuur (één vermelding voor Hilde Crevits, één voor Vincent van Peteghem, één voor Mahdi), het merendeel verwijst algemeen naar de politici van de partij (vb. “Het is een partij ... met degelijke bestuurders”)
- Bij Open Vld gaat het om de partij en om de politici van de partij, dus minder inhoudelijk voor wat betreft specifieke thema’s, hoewel veel kiezers van de partij expliciet verwijzen naar het liberale gedachtegoed. De Croo wordt vaak expliciet vermeld door kiezers (vb. “de Croo verdient dat na deze moeilijke jaren”, “Alexander de Croo heeft tot hiertoe prima werk geleverd.”)
- Hetzelfde geldt voor N-VA. De kiezers identificeren zich met hun partij, en ze vermelden de politici van de partij als een factor: vooral De Wever, maar ook andere politici (vb. Demir). Daarnaast blijft ‘de Vlaamse zaak’ een factor, hoewel het moeilijk(er) is om deze in kaart te brengen in de huidige categorisatie: afhankelijk van hoe het wordt uitgedrukt, kan dit immers bij belangen vermeld worden (het verdedigen van de belangen van de geografische groep Vlamingen, vb. “omdat ze steeds het vlaamse belang voor ogen houden”, “Vlaams geld beheren door en voor de Vlamingen”), of als thema (verwijzingen naar het thema staatsstructuur of het communautaire thema, vb. “Ik ben vlaamsgezind, wil zo veel mogelijk autonomie voor Vlaanderen”). Als we de verwijzingen naar belangen en thema’s gerelateerd aan ‘de Vlaamse zaak’ samennemen, dan komen we op gemiddeld 4% van de respondenten in het algemeen die dit vermeld, terwijl bij N-VA 13% van de kiezers het vermeld
- Opvallend voor VB-kiezers is het zeer frequent verwijzen naar regering en oppositie, wat in dit geval wil zeggen dat de kiezers vinden dat die partij aan de macht moet komen en voor verandering zal zorgen, terwijl de huidige regering het slecht doet. Het aantal vermeldingen is zeer groot, een bloemlezing: “Moeten de kans krijgen zich te bewijzen”, “geef deze partij ook de kans om te besturen als grootste partij van Vlaanderen”, “Laat deze partij eens aan de macht komen om te zien wat zij er van terecht brengen”, “KREEG MEESTE STEMMEN EN MOET AAN DE MACHT KOMEN”, “Ze verdienen ook een kans na het jarenlange geklungel en de vele leugens van de andere partijen”. Voor diversie kiezers is dit zelfs het enige motief waar naar verwezen wordt. Ook verwijzingen naar het cordon zijn vaak een motief om voor de partij te stemmen: “ze moeten niet uitgesloten worden, is een volwaardige partij”, “ze zitten al jaren in “cordon sanitaire”. Laat ze er uit en zien wat ze verwezenlijken”, “Door een ondemocratisch cordon tegen het VB”. Ook verwijzingen naar antipolitiek zijn bovengemiddeld bij de VB kiezer: “DIE ANDERE ZIJN ALLE ZAKKENVULLERS”, “geef ze een kans samen met een ervaren partij. Gedaan met de poenpakkers van het verleden”, “partij van het volk, en tegen de gevestigde politiek van zakkevullerij”.
- Bij de blanco- en niet-kiezers zijn het al apolitieke motieven en antipolitieke motieven die de klok slaan. Daar wordt nog veel vaker naar verwezen dan dat de electoraten van de twee radicale partijen PVDA en Vlaams Belang dat doen. Vb. “alles blijft toch altijd hetzelfde, er is in de politiek niemand te vertrouwen !”, “Omdat alle politiekers corrupt zijn en enkel aan hun zakken denken.”, “Stemmen of niet die in Brussel doen toch hun eigen goesting.”, “Heeft geen nut ze zeggen democratische land maar niks is daarvan waar. “geen enkele regering kan problemen oplossen door corruptie en wan beheer”,

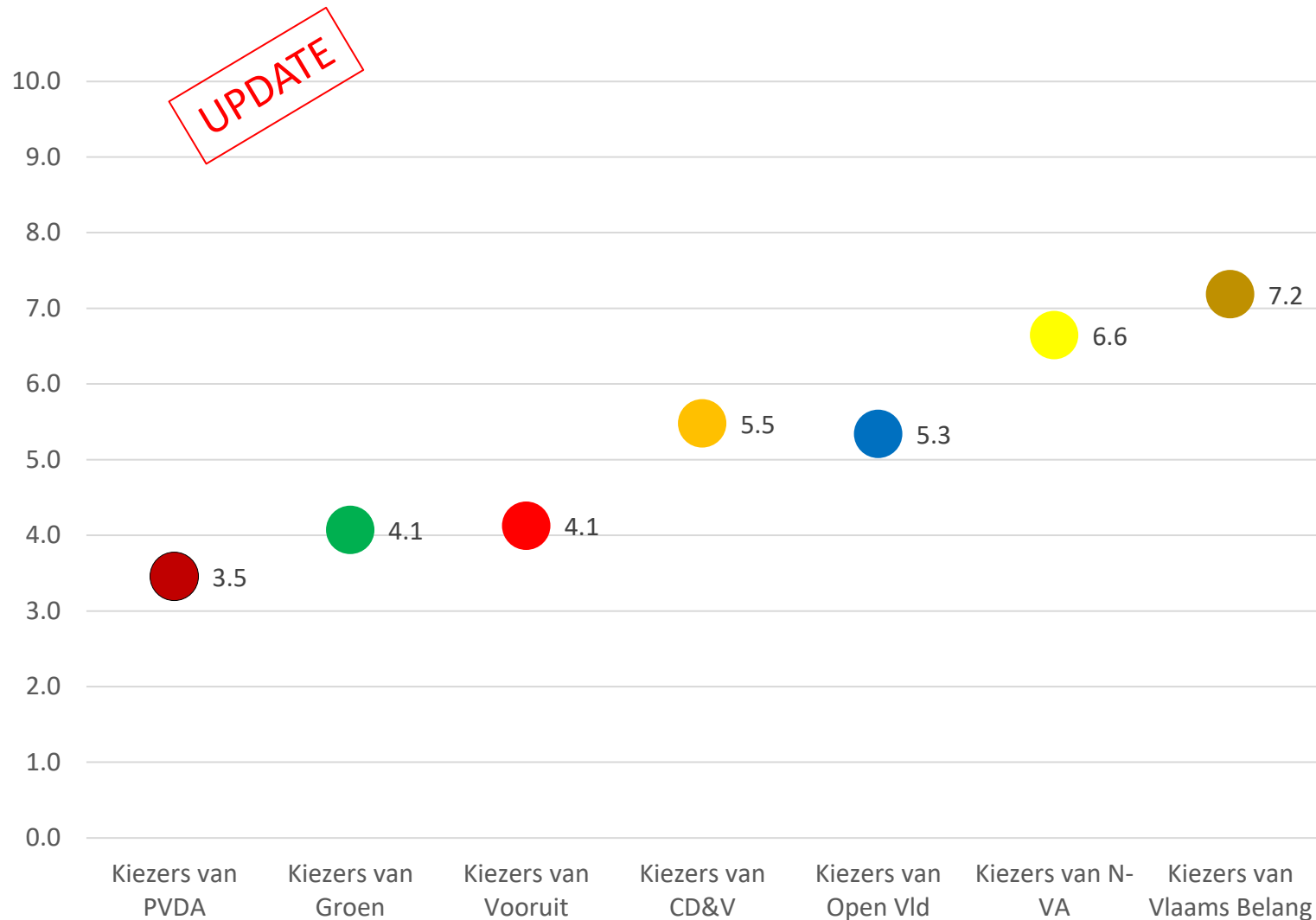
Links-rechts plaatsing

Vlamingen vinden zichzelf centrum

- In de politiek worden de termen 'links' en 'rechts' vaak gebruikt. Kan u uw eigen opvattingen plaatsen op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 'links', 5 'in het centrum' en 10 'rechts' betekent?
- Vraag werd gesteld in 2020, 2021 en nu ook in 2022. Een groeiende groep plaatst zichzelf in het centrum (maar geen significant verschil met 2021). Ondanks de schijnbaar toegenomen polarisatie, definiëren Vlamingen zich als behorend tot het centrum
- Gemiddelde positie op de 0-10-schaal is quasi identiek in 2020 (5,6), 2021 (5,5) en 2022 (5,5). Noteer dat het gerust kan dat mensen de facto wel rechtser of linkser zijn geworden maar dat hun referentiekader (wat ze denken dat het centrum is, en wat links en rechts) verschoven is
- In de zelfperceptie is de gemiddelde Vlaming dus centrum rechts

Electoraten links of rechts

- De zelfplaatsing van de electoraten volgen de verwachte links-rechtsopdeling, met PVDA als het meest links en VB als het meest rechts
- Er is één uitzondering: het Open-Vld-electoraat definieert zich als *linkser* dan dat van de CD&V (verschil tussen CD&V en Open Vld wel niet significant). Dat is nieuw in 2022. In 2021 plaatsten Vld-ers zich nog op 5,8, in 2022 schoven ze naar links op en landden ze op 5,3. Die verschuiving is significant ($p=0,039$). Die evolutie naar links zagen we nog niet in 2020 en 2021, het is een nieuwe evolutie. Het Vld-electoraat kromp tussen 2021 en 2022 (zie verder), en de overblijvende kiezers zijn dus linkser
- De andere electoraten bleven tussen 2021 en 2022 zo goed als ter plaatse. Noteer dat tussen 2020 en 2021, dus het jaar voor dit jaar, het Groen-electoraat rechtser werd (meer naar het centrum ging)

Populariteit politici en hun partij

Populariteit van politici

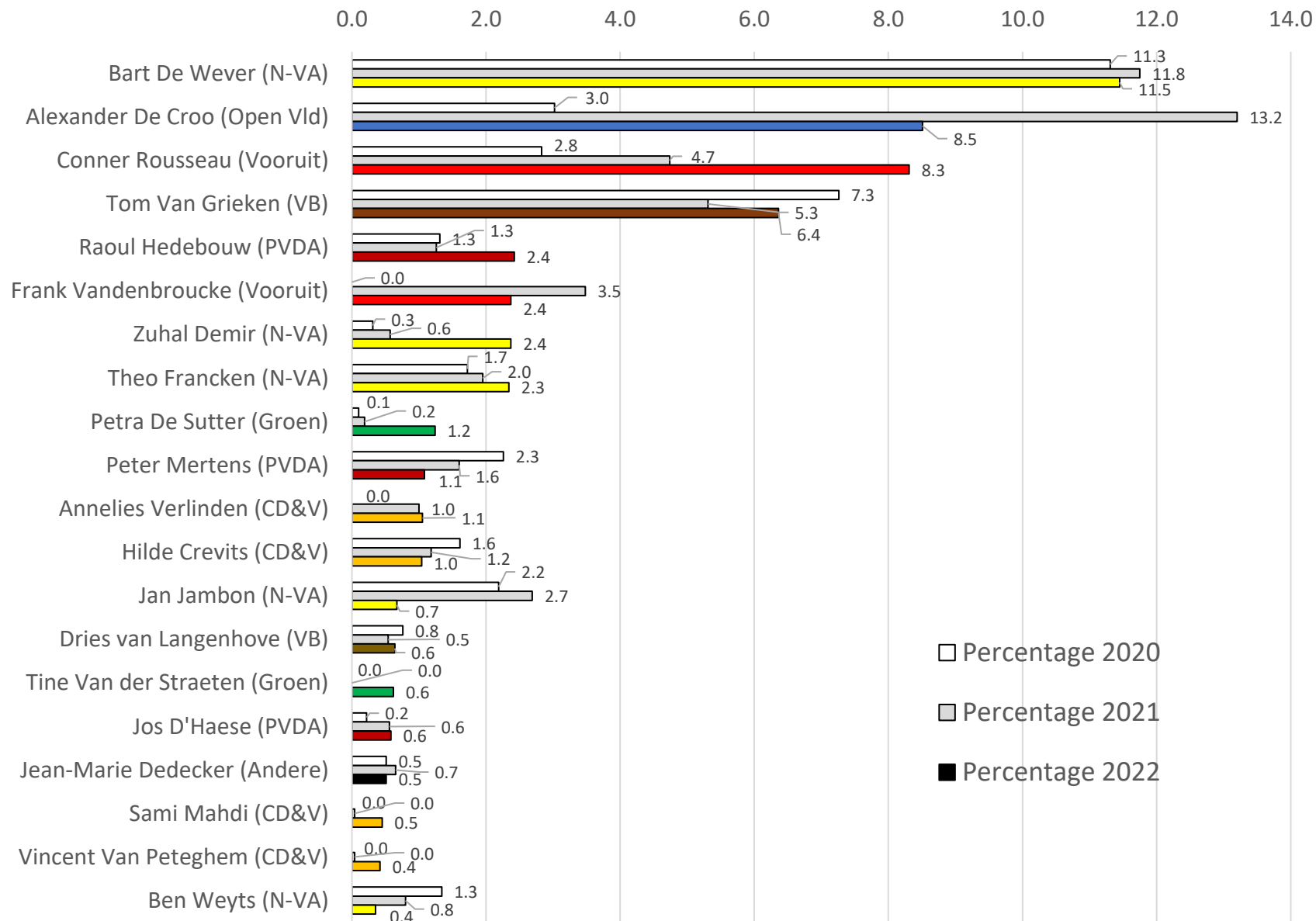
- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert veel scherper onderscheid tussen politici op want de vraag peilt naar de naam waar een respondent spontaan aan denkt
- Alleen politici met +10 vermeldingen worden meegenomen.
- Meest populaire antwoord: *Geen enkele politicus* = 32% (598 respondenten)
 - Heel veel burgers voelen zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
 - Deze categorie staat los van de 'weet niet' categorie in het codeerschema, en bevat enkel respondenten die expliciet 'geen enkele', 'geen', ... aangaven
- 1.106 respondenten gaven wél een naam op.

Wie voelt zich door niemand vertegenwoordigd

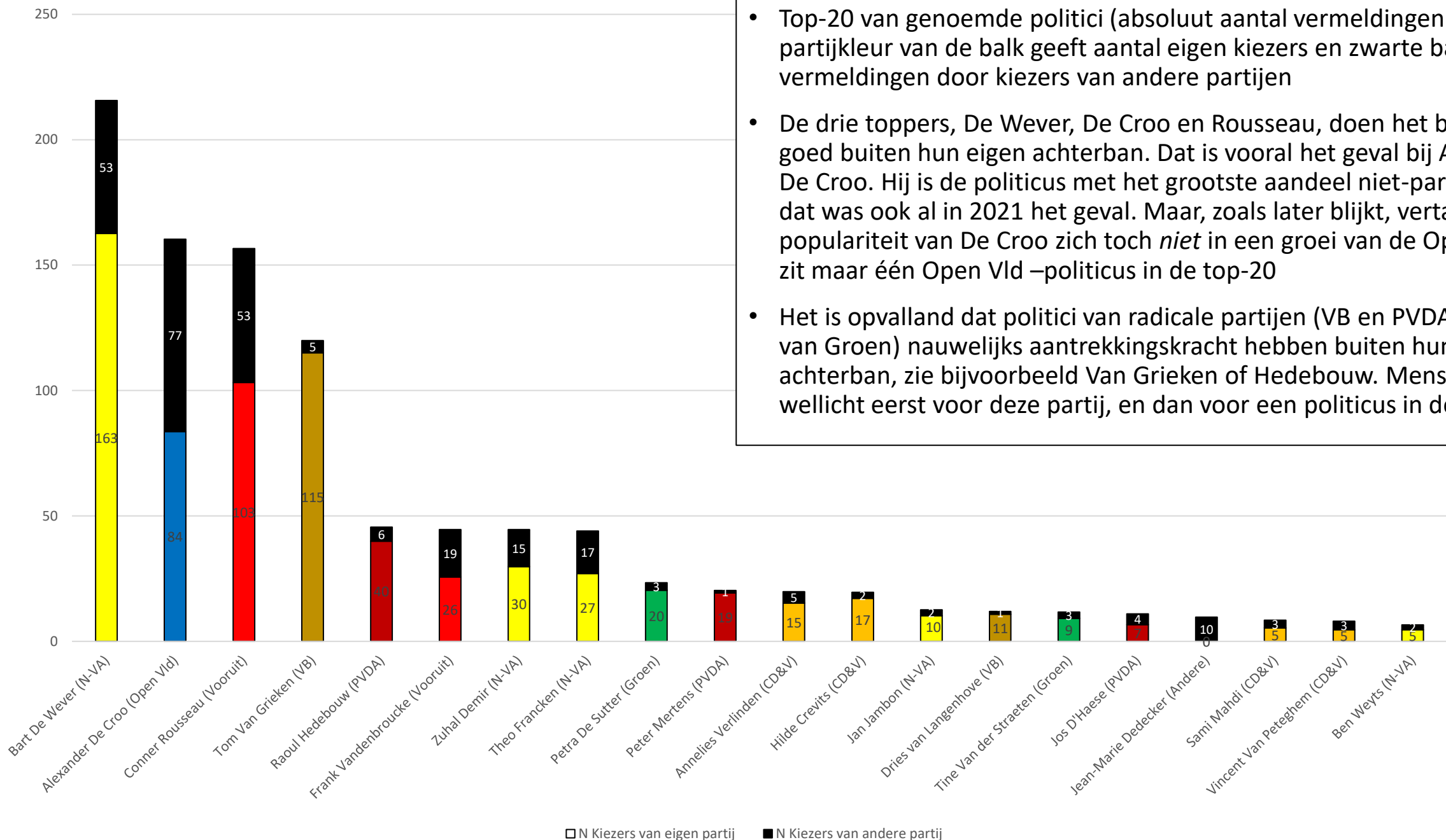

- We draaiden regressie-analyse die de 598 personen die zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd voelen vergelijkt met de 1.106 die wél een naam opgaven
- Socio-demografische kenmerken hebben geen effect, dus laaggeschoolden voelen zich evengoed door een politicus vertegenwoordigd dan hooggeschoolden
- Linkse kiezers voelen zich minder vertegenwoordigd door een politicus dan rechtse (meest links = 37% niet-vertegenwoordigd, meest rechts = 24%). Wellicht de sterke aanwezigheid van het Vlaams Belang?
- Mensen met lage politieke interesse voelen zich minder vertegenwoordigd (minst interesse = 49%; meest interesse = 19%)
- Gelijkaardig effect van tevredenheid met democratie (meest ontevreden = 40%; meest tevreden = 19%)
- Ook partijvoorkeur maakt een verschil. Groene kiezers voelen zich minder door een politicus vertegenwoordigd (35%)(misschien door de kleine personalisering bij Groen) en vooral de Blanco/ongeldig (63%) en de 'ik-zou-niet-gaan'-kiezers (61%) zeggen dat er niemand is die hen vertegenwoordigd
- Zich niet vertegenwoordigd voelen door een bepaalde politicus hangt dus sterk samen met andere indicatoren van politiek ongenoegen en onbehagen maar ook, toch opvallend, met zich links plaatsen en voor Groen stemmen

Populariteit 2020-2021-2022 – TOP 20

- Cijfers in de grafiek zijn percentages respondenten die spontaan politicus noemen als degene die hen het meeste vertegenwoordigt
- Bart De Wever is de onbetwistbare nummer één in Vlaanderen. In 2021 werd hij eenmalig voorbijgestoken door Alexander De Croo (toen coronabonus) maar in 2022 zit de Wever terug op zijn troon (zoals in 2020). Er zit geen sleet op
- Alexander De Croo wordt nummer twee na een serieuze terugval
- Conner Rousseau groeit heel sterk door, op drie jaar tijd is hij één van de meest populaire politici van Vlaanderen geworden die bijna de premier naar de kroon stoot
- De 'grote vier' worden afgesloten met Tom Van Grieken, daarna gaapt er een kloof
- Raoul Hedebouw scoort hoger, Frank Vandenbroucke lager dan voorheen. De hyperaandacht door corona is wat weg voor de minister van volksgezondheid
- Toch opvallend: lage score (en dalend) van Vlaams minister president Jan Jambon (plaats 13 slechts). Ook Ben Weyts deemstert weg, misschien is Weyts ook minder zichtbaar nu onderwijssluitingen niet meer aan de orde zijn
- Van een grote populariteit is bij CD&V-hoop Sami Mahdi voorlopig niet veel te merken.
- Maar twee andere N-VA-ers zijn aan een opmars bezig, er is de terugkeer van Theo Francken en het verder groeien van Zuhal Demir. Francken is de eerste politicus in de lijst die geen voorzitter of minister is.
- Er is geen enkele CD&V-politicus die potten breekt

- Top-20 van genoemde politici (absoluut aantal vermeldingen), partijkleur van de balk geeft aantal eigen kiezers en zwarte balken zijn vermeldingen door kiezers van andere partijen
- De drie toppers, De Wever, De Croo en Rousseau, doen het behoorlijk goed buiten hun eigen achterban. Dat is vooral het geval bij Alexander De Croo. Hij is de politicus met het grootste aandeel niet-partijkiezers, dat was ook al in 2021 het geval. Maar, zoals later blijkt, vertaalt de populariteit van De Croo zich toch *niet* in een groei van de Open Vld. Er zit maar één Open Vld –politicus in de top-20
- Het is opvallend dat politici van radicale partijen (VB en PVDA, maar ook van Groen) nauwelijks aantrekkingskracht hebben buiten hun eigen achterban, zie bijvoorbeeld Van Grieken of Hedebouw. Mensen kiezen wellicht eerst voor deze partij, en dan voor een politicus in de partij

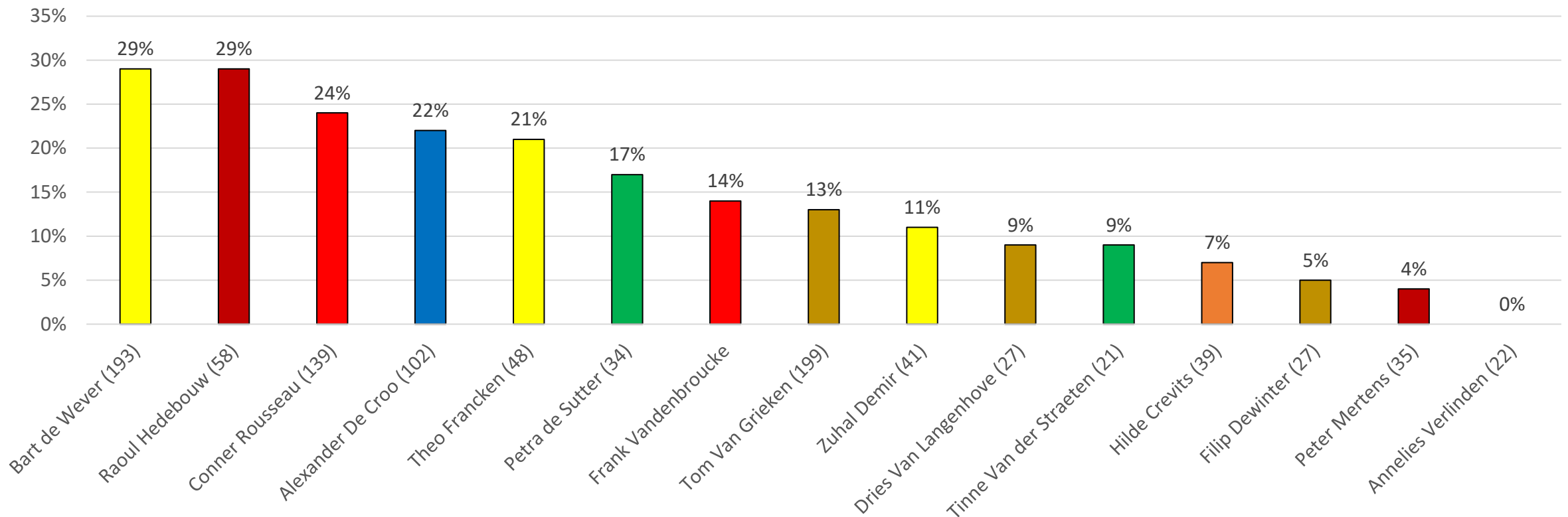
Wie zijn de kiezers van de grote vier?

- Op de volgende slide staan de resultaten van vier logistische regressie-analyses waarbij wordt voorspeld of de respondent de betrokken politicus heeft vermeld (1) of niet (0)
- De significante resultaten zijn met een teken en een kleur aangeduid. Leesvoorbeeld: het ‘-’-teken bij Conner Rousseau bij ‘ouderen’ wil zeggen dat, in vergelijking met jongere kiezers, de oudere kiezers significant minder naar Conner Rousseau verwezen als de politicus die hen het best vertegenwoordigd (controlerend voor de andere opgelijste factoren)
- Alle politici scoren uiteraard beter bij het eigen electoraat (steeds in vergelijking met de kiezers van de N-VA) maar opvallend is dat De Croo populairder is bij zo goed als alle electoraten dan bij die van de N-VA
- Verder valt op dat zichzelf als ‘links’ definiëren leidt tot een *grotere* kans om naar De Croo te verwijzen, die nochtans lid is van een partij die algemeen als rechts wordt beschouwd
- Rousseau en Van Grieken scoren significant beter bij jongeren, geslacht maakt geen verschil (tussen deze vier mannelijke politici)
- Ook tevreden zijn met inkomen en tevreden zijn met democratie maakt een verschil

	Bart De Wever	Alexander De Croo	Conner Rousseau	Tom Van Grieken
Ouderen			-	-
Vrouwen				
Lager-geschoold (vgl. midden)	+		-	
Hoger-geschoold (vgl. midden)			-	-
Tevreden inkomen		-		-
Rechts	+	-		+
Hoge politieke interesse		+		+
Tevreden democratie		+	+	
PVDA (steeds vgl. N-VA)	-			
Groen		+		
Vooruit			+	
CD&V	-	+		
Open Vld	-	+		
Vlaams Belang	-	+		+
Andere partij				
Blanco/ongeldig				40

Politicus of partij?

- Zoals op de vorige slide vermeld, hebben sommige politici meer 'trekkingskracht' buiten hun eigen electoraat dan anderen. De vraag is ook of een bepaalde politicus de oorzaak is dat een kiezer op de partij stemt of dat het, eerder omgekeerd, het geval is dat een kiezer eerst een partij kiest en dan (eventueel) een politicus op de lijst van de partij die hij prefereert. Om dat uit te zoeken volgden we onderstaande vragenprocedure, gebaseerd op Nederlands verkiezingsonderzoek:
 1. Respondenten die aangaven voor één van de zeven partijen te zullen stemmen als het nu verkiezingen waren, kregen twee opvolgvragen om te peilen naar het belang van individuele politici
 2. *Kan u aangeven of er één bepaalde politicus van [partij X] is die een belangrijke drijfveer vormt om voor de partij te stemmen?* Respondenten kregen een gesloten lijst met de belangrijkste politici (partijleider, ministers, en leden van de partij die in De Stemming 2021 minstens vijf keer door respondenten werden vermeld bij de vraag over de populariteit van politici) van die partij voorgeschoteld en konden individuele politici aanduiden
 3. Daarna werd gevraagd: *Stel dat die politicus bij de volgende verkiezingen voor een andere partij zou opkomen. Zou u dan blijven stemmen op [partij X], of op de nieuwe partij van die politicus?*
- We rapporteren op de volgende slides de resultaten, en nemen enkel die politici in beschouwing waarvan meer dan 20 kiezers aangaven dat ze een belangrijke reden vormden om voor die partij te stemmen (heel wat politici scoren lager dan 20, maar die antwoorden zijn dan te veel door toeval bepaald om echte patronen te vinden bij de derde vraag)

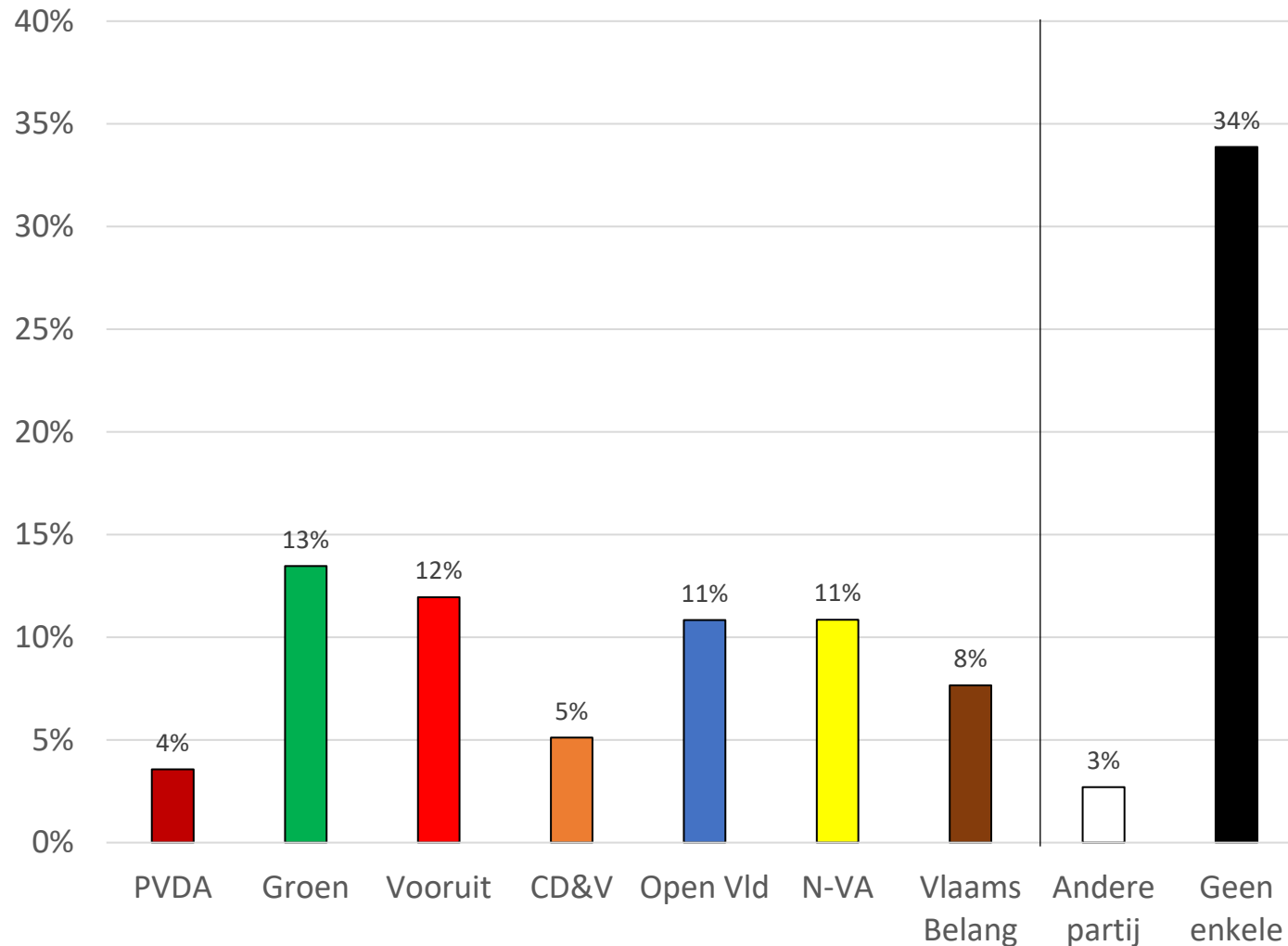
- In het algemeen zijn kiezers *niet* bereid om hun favoriete politicus naar een andere partij te volgen, er is geen enkele Vlaams politicus die er in slaagt om meer dan 50% van 'zijn' of 'haar' kiezers mee te nemen naar een denkbeeldige nieuwe partij, het maximum is 29%. Dat relateert sterk de personalisering van de politiek. De meeste toppolitici zijn een uitvloeisel van hun partij, het zijn geen politici die hun partij met hun populariteit domineren.
- Maar er zijn wel degelijk een handvol Vlaamse politici die hun partij overstijgen en wellicht een substantieel deel van de partijvolgelingen zouden kunnen meenemen, moesten ze met hun partij breken. De grootste van hen is Bart De Wever: 193 N-VA kiezers verklaarden dat De Wever een belangrijke drijfveer was om op de N-VA te stemmen (dat is 56% van alle N-VA kiezers in onze steekproef). Van die 193 kiezers verklaart 29% dat ze BDW zouden volgen naar zijn nieuwe partij
- Buiten De Wever overstijgt—opvallend!--ook Raoul Hedebouw zijn partij, net evenveel van zijn fans verklaren hem te zullen volgen (29%; maar hij heeft natuurlijk veel minder fans dan De Wever, zijnde 58). Conner Rousseau (24%), Alexander De Croo (22%) en Theo Francken (21%) vervolledigen de top 5.
- Tom Van Grieken, die wel heel populair was, valt veel meer samen met zijn partij dan de andere kopstukken (13%). Opvallend is ook de relatief goede score van Petra De Sutter (17%). Verder is er geen enkele CD&V-politicus die zijn of haar partij overstijgt.

Besluit populariteit politici

- De Wever blijft de ongekroonde koning van Vlaanderen, De Croo had hem in 2021 even voorbijgestoken maar dat is in 2022 ongedaan gemaakt. De Wever is niet alleen populair, hij doet het ook relatief goed bij niet-N-VA-kiezers én veel van de N-VA kiezers vinden hem belangrijker dan de partij zelf (zouden hem volgen)
- De Croo, Rousseau en Van Grieken volgen daarna, maar Van Grieken vist alleen bij de eigen kiezers terwijl vooral De Croo breder gaat. Rousseau rukt gestaag op en zou wel eens héél populair kunnen worden
- Raoul Hedebouw is ook een *coming man* die zijn partij overstijgt. Francken is terug, Demir komende
- De voormalige personaliteitenpartij CD&V (premiers leverend) scoort opvallend zwak, met weinig vermeldingen, ze hebben politici die vooral populair zijn bij eigen kiezers en zitten zonder partij-overstijgende profielen
- Met Petra De Sutter heeft Groen misschien een politica die populair zou kunnen worden.

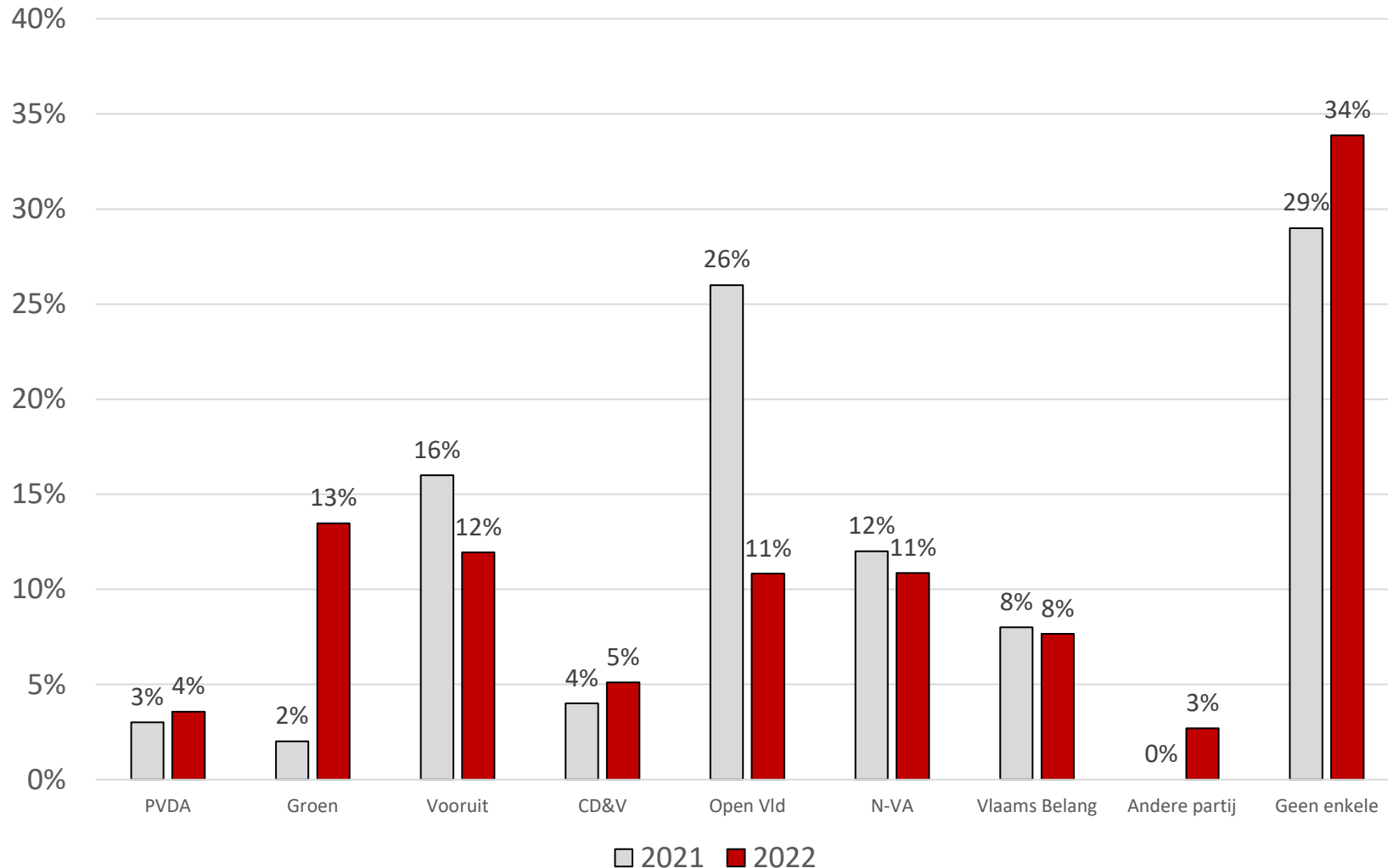
Partijen in de media

Welke partij is zichtbaar

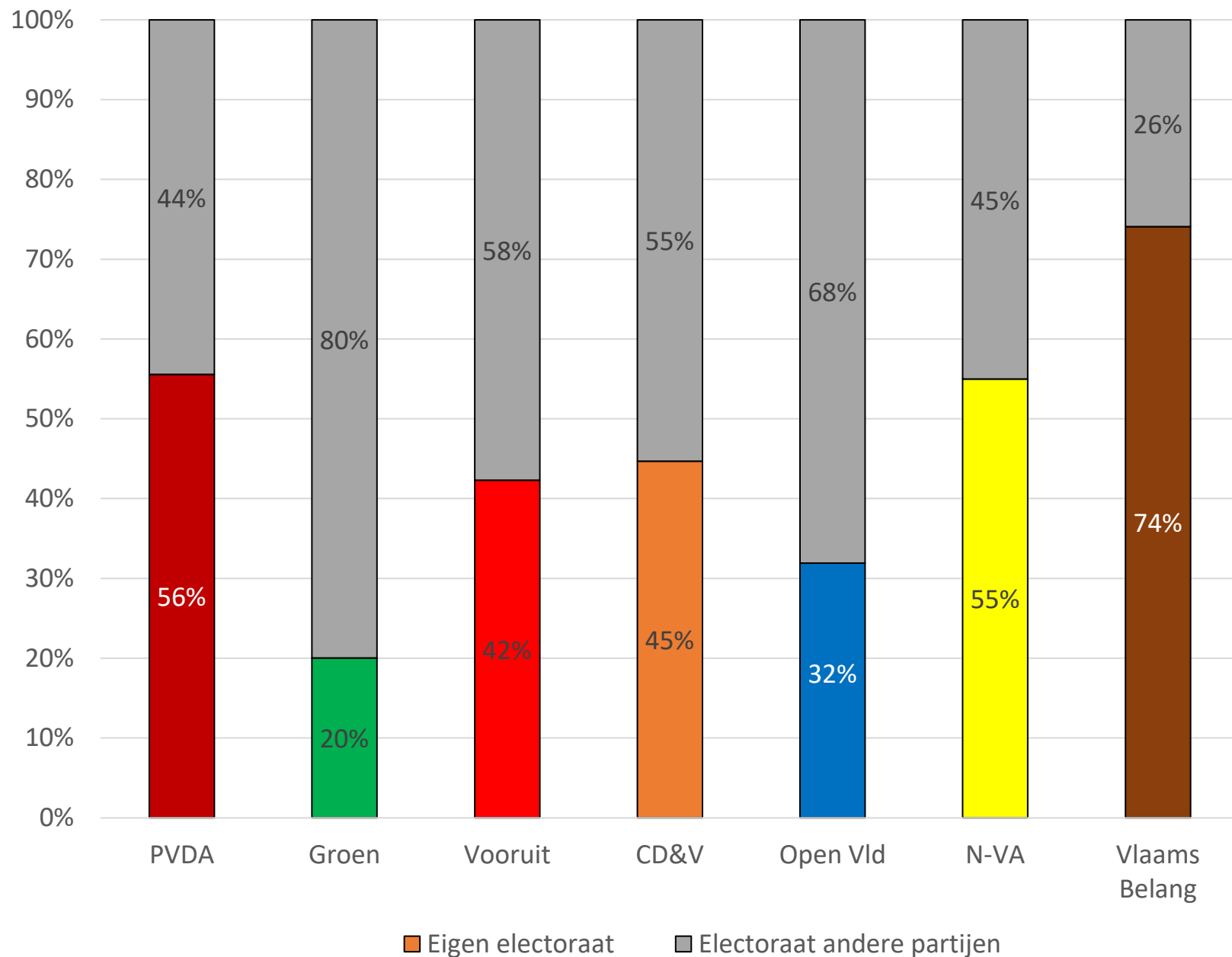

- *Welke partij is u in de afgelopen weken het meest opgevallen in de media?*
- Deze vraag is natuurlijk heel erg context-bepaald, en hangt af van wat er gebeurde aan politieke actualiteit tijdens de data-inzameling (tweede helft maart 2022)
- Eigenlijk is er geen enkele partij die er bovenuit stak, dat blijkt ook uit het groot aantal die 'geen enkele partij' aanduidde (34%)
- Opvallend is wel dat Groen het hoogst scoort, wellicht door de kernenergiesaga (Tinne Van der Straeten) die in die periode een hoogtepunt bereikte
- Ondanks de oorlog in Oekraïne en de zichtbaarheid voor premier De Croo (Open Vld) vertaalt zich dat niet in een hoge score voor de Open Vld
- Scoort Vooruit relatief hoog door het *Masked Singer*-optreden van voorzitter Rousseau?

Volatiliteit van de zichtbaarheid

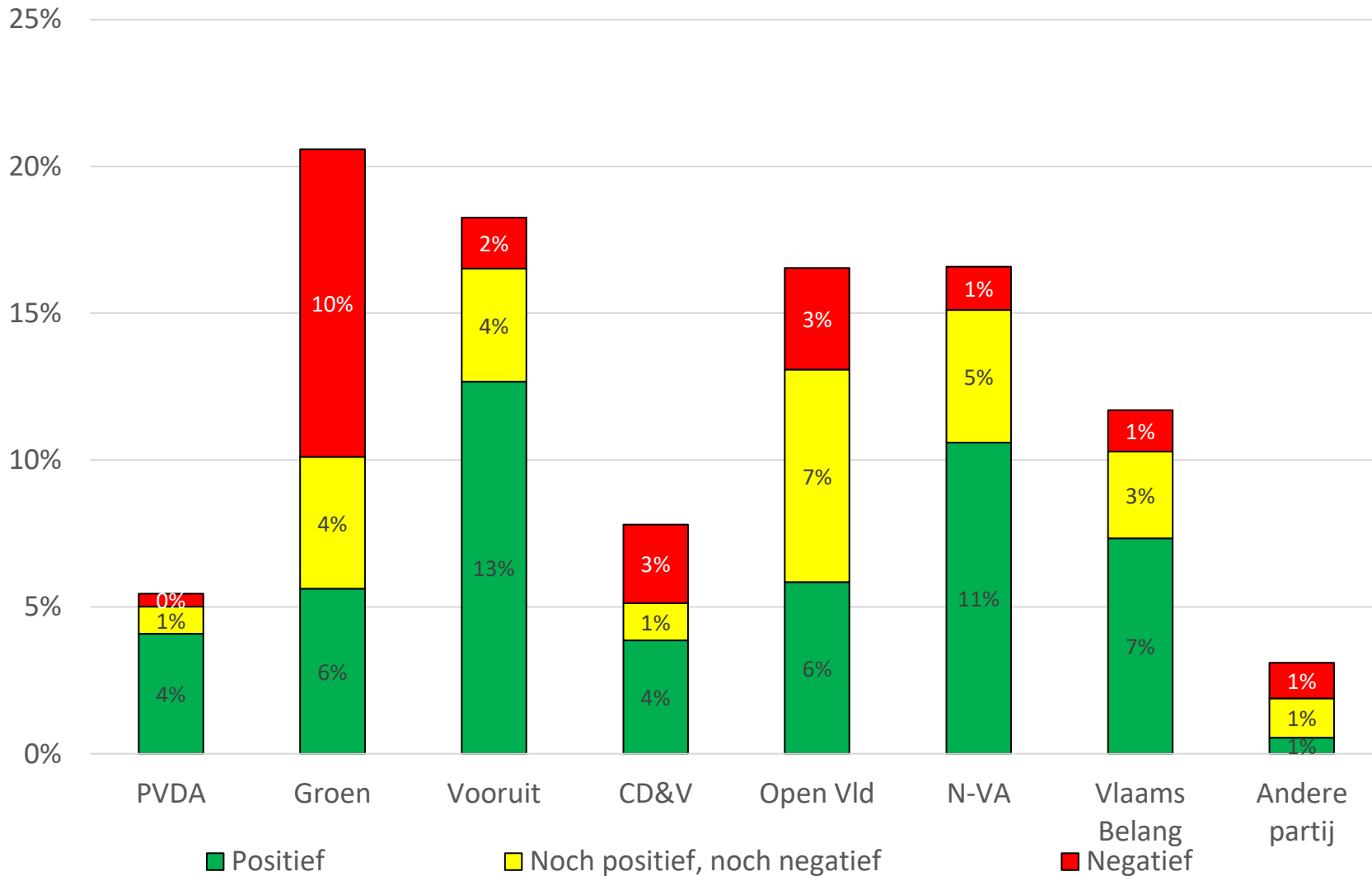

- In 2021 stelden we dezelfde vraag, in volle coronacrisis, en de resultaten waren helemaal anders: op dat moment werd sterk naar de federale premier gekeken, maar was er ook het schandaal rond El Kaouakibi (beiden Open Vld)
- Dit geeft aan hoe sterk de actualiteit (die onvoorspelbaar is en dus een beetje *random*) de zichtbaarheid van partijen en politici bepaalt

- Wie slaagt er in om buiten eigen electoraat aandacht te trekken?
- Groen valt heel sterk op bij electoraten van andere partijen, ook bij Open Vld is dat het geval
- PVDA, N-VA, en vooral VB vallen vooral op bij eigen electoraat, ze preken meest voor eigen kerk. Dat was bij deze drie partijen ook al in 2021 het geval (data niet getoond in grafiek)

Positieve of negatieve indruk

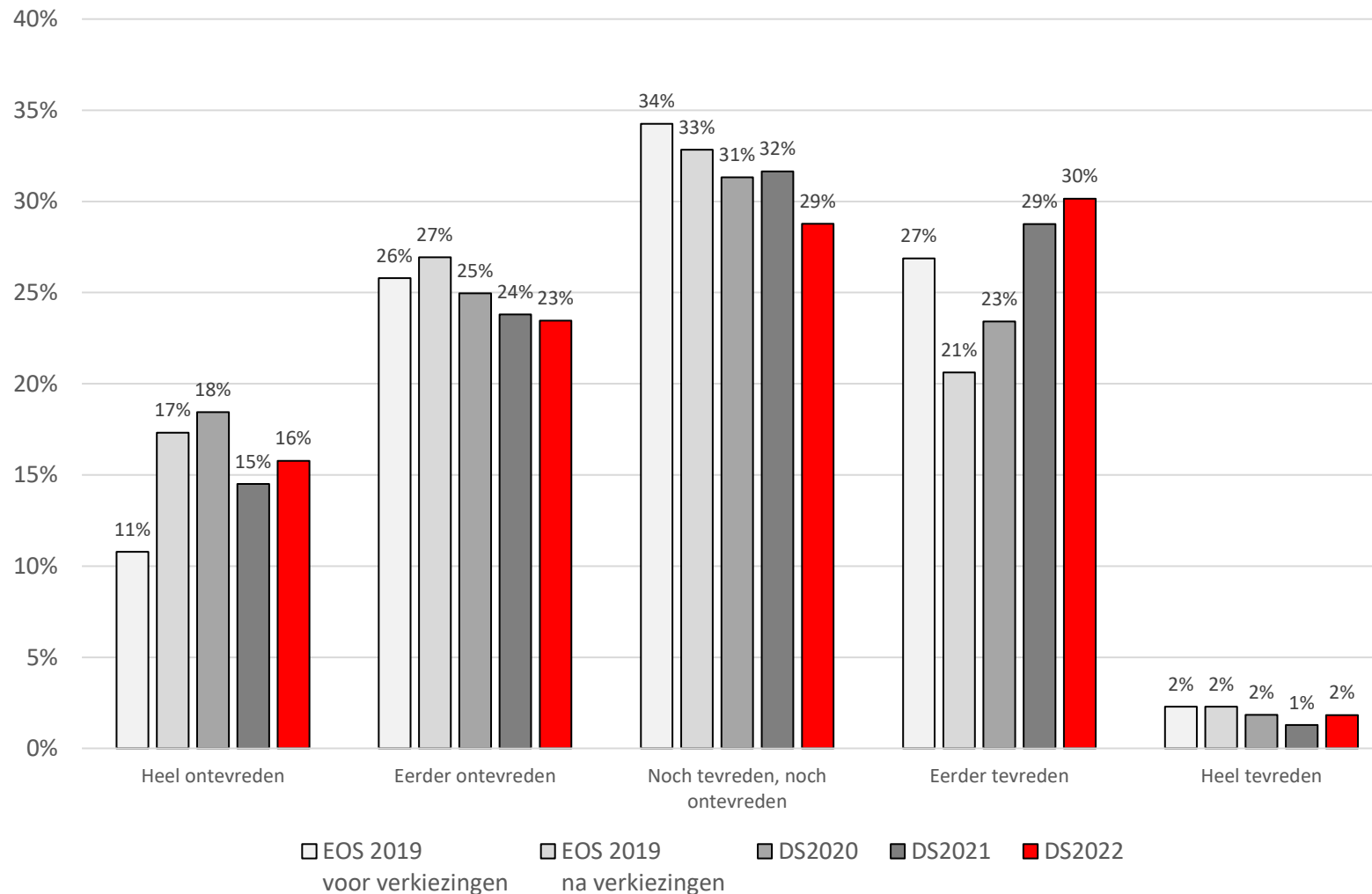
- *Maakte deze partij daarbij op u een positieve of een negatieve indruk?*
- Groen mocht dan wel opvallen, de helft van degenen die Groen het meest zichtbaar vonden, gaven aan dat Groen daarbij een negatieve indruk maakte. Wellicht door de discussie over (kern)energie
- Het was vorig jaar ook al zo dat de partij die het meest opviel, vorig jaar de Open Vld (26%) grotendeels negatief in de kijker liep (El Kaouakibi-schandaal)
- Dus, media-zichtbaarheid is zeker niet altijd een goede zaak
- Alle andere partijen scoren in 2022 allemaal ruimschoots meer positief en neutraal dan negatief
- Opvallend: in 2022 doet Vooruit het uitgesproken goed, 13% van de in totaal 19% positief, en dat was in 2021 ook al het geval. Dus twee jaar na elkaar maakt Vooruit een goede beurt in de media (in de periode van De Stemming)

Evaluatie werking van de democratie

Houdingen tegenover politiek

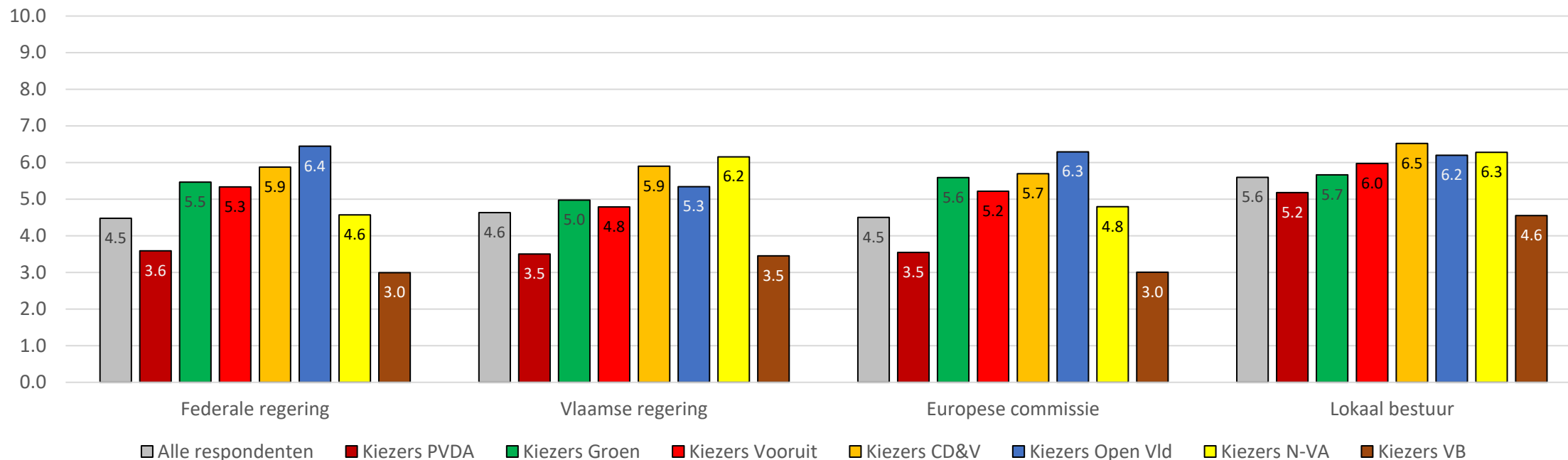
- Eén van de belangrijke bevindingen van De Stemming 2020 en 2021 (beide in tijden van corona) was de diepe politieke ontevredenheid bij veel Vlamingen
- Tijdens de enquête voor De Stemming 2022 was de coronacrisis bijna achter de rug, maar die werd afgelost door exploderende (energie)prijzen en door de oorlog in Oekraïne. Hebben deze gebeurtenissen het vertrouwen in en de tevredenheid met politiek een nieuwe knauw gegeven?
- Voor De Stemming 2022 presenteren we analyses over:
 - (1) Tevredenheid over werking democratie
 - (2) Tevredenheid regeringsbeleid
 - (3) Tevredenheid eigen inkomen

Tevredenheid democratie

- *In het algemeen, bent u eerder tevreden of eerder ontevreden over de manier waarop de democratie in België werkt?*
- Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt, is normaal gezien vrij stabiel doorheen de tijd
- We vergelijken De Stemming 2020 en 2021 met 2022 en ook met gelijkaardige bevragingen door het EOS-netwerk RepResent net voor en net na de verkiezingen van 2019
- De grootste groep Vlamingen is anno 2022 *ontevreden* over de Belgische democratie (39% ontevreden vs. 32% tevreden)
- De tevredenheid met de democratie in ons land was (statistisch significant) *toegenomen* tussen 2020 en 2021; maar in 2022 is er een stabilisatie, er is geen verdere stijging, maar ook geen daling
- De afloop van de coronacrisis en de oplopende energiefactuur heeft, op het eerst gezicht, dus geen bijkomende wonden geslagen. Het politieke ongenoegen (dat al diep zat) is niet verder gestegen, maar de kentering is zeker niet ingezet

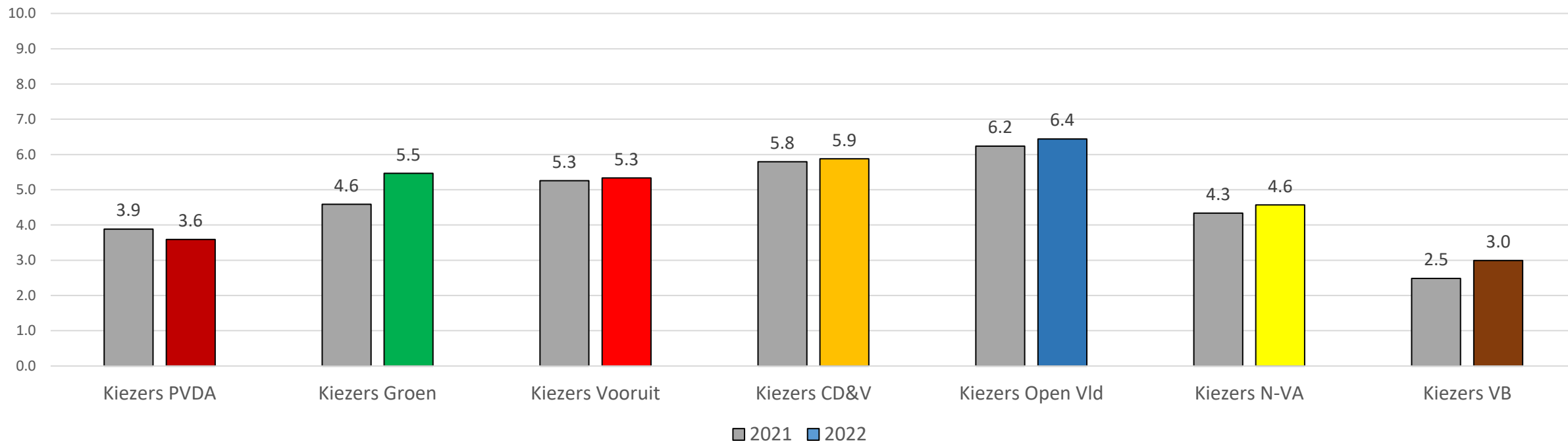
Tevredenheid regeringsbeleid

- Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode?
- In grafiek: gemiddelde score op schaal van 0 (helemaal geen vertrouwen) tot 10 (heel veel vertrouwen). Noteer dat 'alle respondenten' ook de niet-kiezers inhoudt
- Globaal zien we het gekende patroon: respondenten hebben het meeste vertrouwen in hun lokaal bestuur (5,6 en dichtste bij). Meestal scoort een 'verder weg' bestuursniveau lager, maar dat is niet zo met de Europese commissie deze keer, die 4,5 scoort, dat is een stuk hoger dan in 2021 (3,9). Er is nauwelijks verschil in vertrouwen in de Vlaamse en de federale regering
- Zoals vorige jaren, vinden we grote verschillen tussen de electoraten in hun beoordeling van de verschillende bestuursniveaus. Vlaams Belang-kiezers zijn het meest negatief over alle niveaus (PVDA-kiezers ook, maar wel minder uitgesproken). Kiezers van Open Vld en CD&V zijn globaal het meest tevreden
- Er zijn opvallende verschillen tussen de federale en Vlaamse bestuursniveaus naargelang de partij in de regering zit of niet. N-VA-kiezers zijn negatiever over federaal dan Vlaams, Groen-kiezers zijn dan weer positiever over federaal dan Vlaams, Vooruit-kiezers positiever over federaal dan Vlaams, en Open Vld-Kiezers positiever over federaal (waar ze premier van leveren) dan Vlaams. Dus kiezers kijken simpelweg naar de regering waar hun partij al dan niet in zit, en laten hun oordeel daar (deels) van afhangen

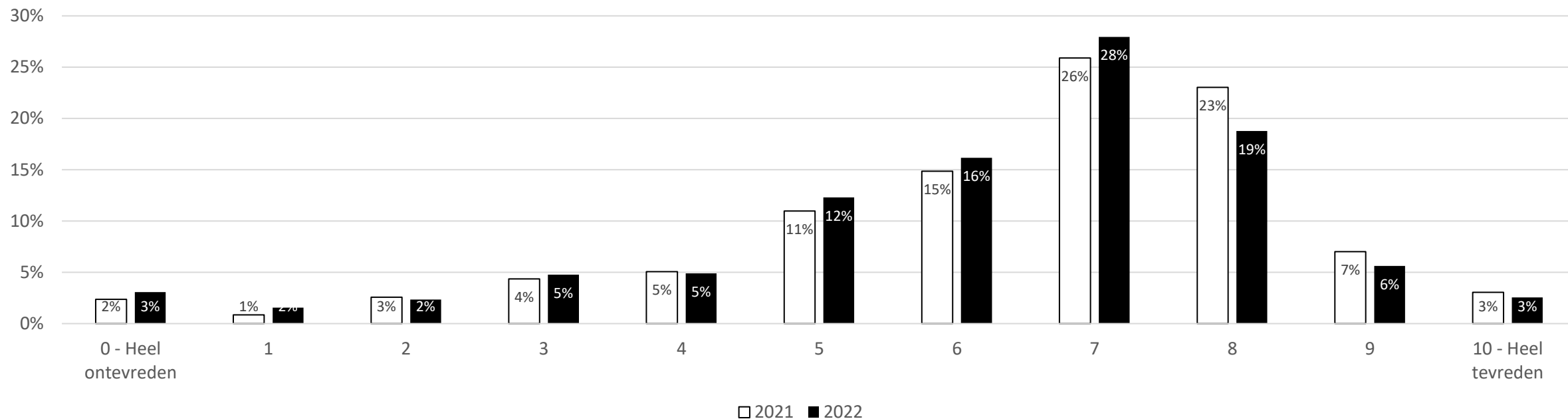
Evolutie tevredenheid regeringsbeleid

Gemiddelde score federale regering, 2021 – 2022

- *Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode? Vergelijking 2021-2022.* Alleen data over de federale regering staan in de grafiek
- Over alle respondenten heen is de evolutie het laatste jaar (van 2021 tot 2022) *positief*, met een statistisch significante toename van tevredenheid tov. het beleid van de federale regering (in grafiek) en ook ten opzichte van de Vlaamse regering en Europese commissie (data niet in grafiek). De kiezers van Groen (federaal), die van Vooruit (Vlaams en Europa), die van Open Vld (Europa), die van N-VA (Vlaams en Europa) en die van VB (federaal, Vlaams én Europa) nam significant toe. PVDA vormt de uitzondering op het patroon, met geen enkele significante verschuiving (kan ook aan de kleinere grootte van dat electoraat liggen)
- We zagen eerder dat de tevredenheid met onze democratie niet toenam tussen 2021 en 2022, maar wat het meer concrete regeringsbeleid betreft is er schijnbaar wel van een (bescheiden) kentering sprake

Tevredenheid inkomen

- *Hoe tevreden bent u met uw gezinsinkomen?* 0=helemaal niet tevreden; 10=heel tevreden
- We stelden deze vraag al in elke editie van De Stemming. Omwille van de toegenomen prijzen, onder meer voor energie, kijken we of de Vlaamse kiezer in 2022 ontevredener is geworden over het eigen inkomen
- Globaal zien we slechts een lichte (maar slechts marginaal significante) daling van de inkomens tevredenheid ($p=0,098$). De gemiddelde score was 6,4 in 2021, ze is 6,2 in 2022
- Het lijkt er op dat de volle impact van de energiecrisis en van de inflatie zich nog niet heeft doen voelen toen de enquête in het veld was. Het zou ook kunnen dat veel burgers zich sterk beschermd weten tegen inkomensverlies (misschien door de indexering) ten gevolge van hogere prijzen en inflatie. Hoe dan ook, als we deze cijfers mogen geloven, is er tijdens het veldwerk van De Stemming slechts sprake van licht toenemende ongerustheid over de koopkracht maar zeker niet van algehele paniek. Voor veel mensen (de meesten?) blijft de tevredenheid met het eigen inkomen (die uiteraard sterk met koopkracht en inflatie is verbonden) constant. Dat relativeert de 'koopkrachtcrisis' toch wel wat.

Besluit houding tegenover politiek

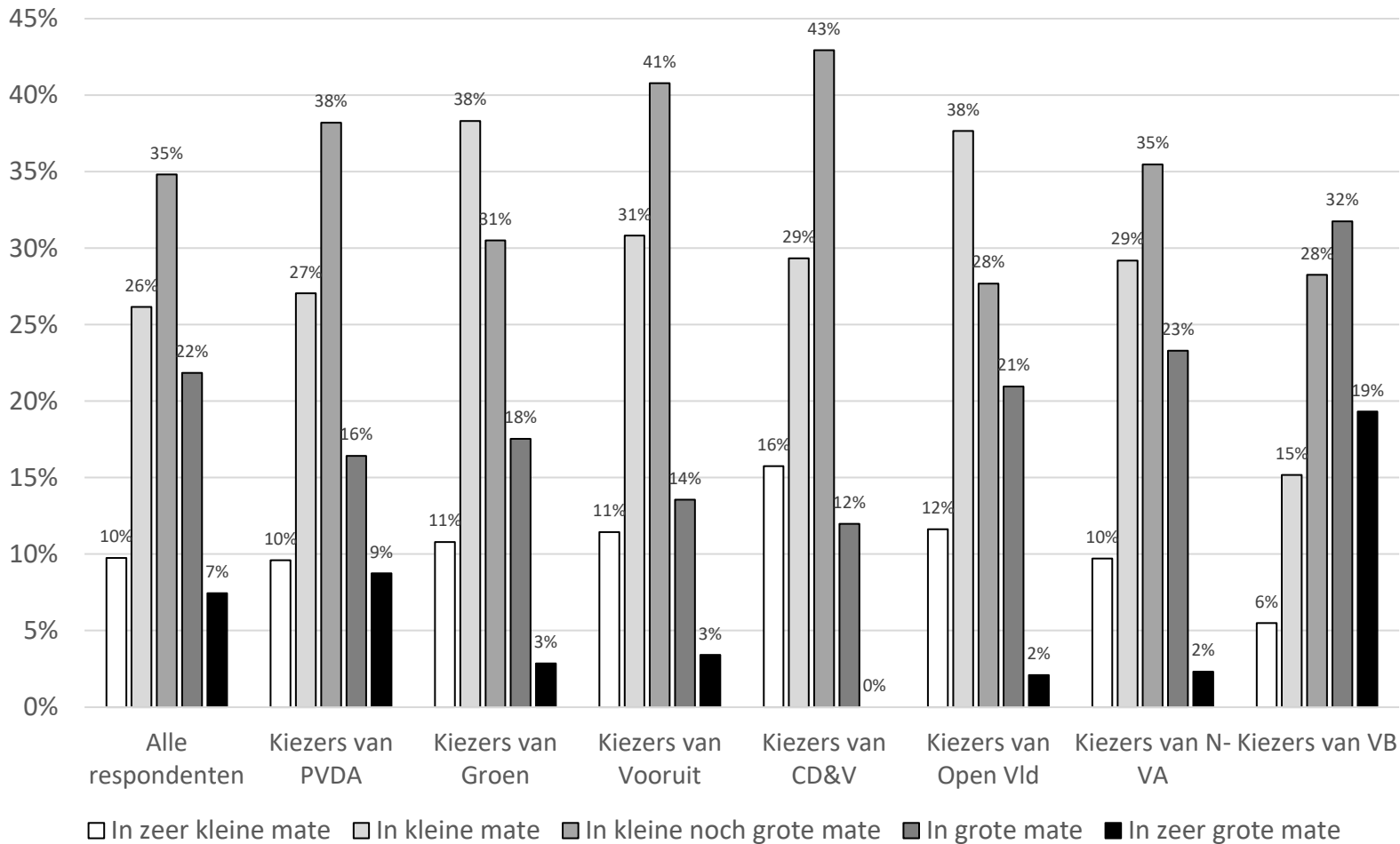
- Tevredenheid over de werking van de democratie bleef constant tussen 2021 tot 2022: er was noch een daling noch een stijging (en dat ondanks corona, energie en Oekraïne)
- De tevredenheid over het beleid van Vlaanderen, België en Europa *nam toe* van 2021 tot 2022. Maar tevredenheid is nog steeds laag, alle bestuursniveaus behalve het lokale zijn 'gebuisd'
- Voorlopig geen signaal dat inkomensontevredenheid sterk is gestegen in het voorbije jaar, ondanks de hoge inflatie en de druk op de koopkracht

Democratie in gevaar

Democratisch 'declinisme' in Vlaanderen

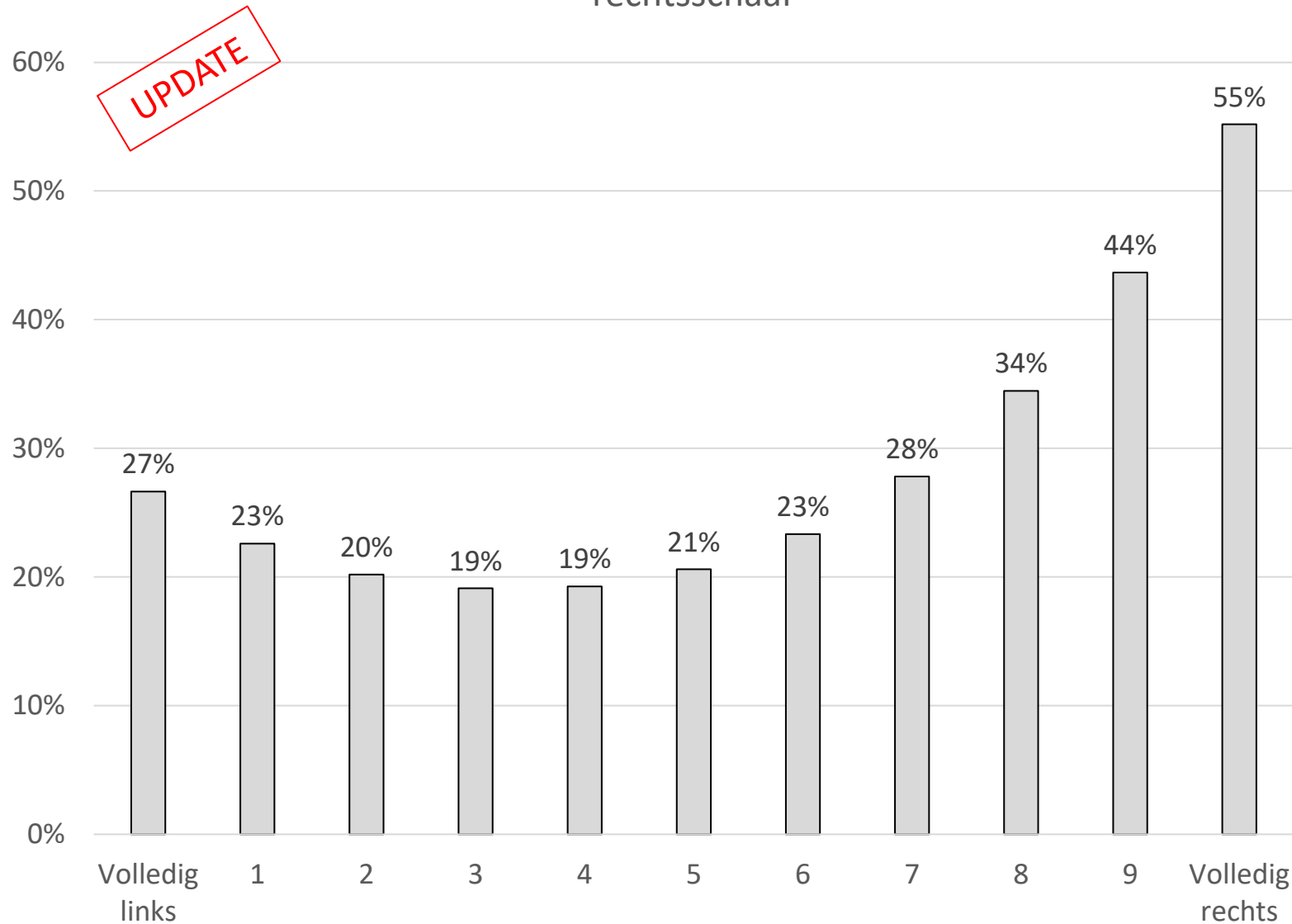
- Observatoren, politici en journalisten spreken te pas en te onpas over de bedreigingen voor onze democratie. De laatste Franse presidentsverkiezingen, bijvoorbeeld, stonden gedeeltelijk in het teken van het zogenaamde 'declinisme', het idee dat de Franse democratie en beschaving aan een neergang bezig is
- In welke mate zijn Vlamingen pessimistisch over de richting waarin de Vlaamse/Belgische democratie evolueert?
- In De Stemming 2022 stelden we een aantal vragen daarover: in welke mate denkt de Vlaamse kiezer dat de democratie in gevaar is, en welke concrete bedreigingen vormen dan een gevaar?

Democratie in gevaar

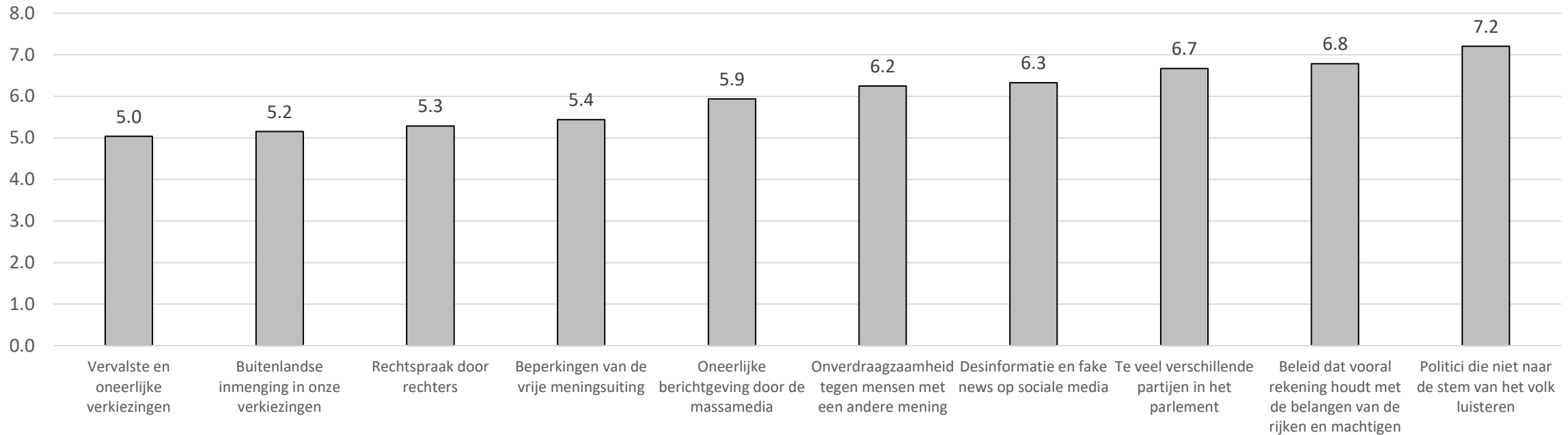
- *In welke mate denkt u dat de democratie in ons land in gevaar is? (0=in zeer kleine mate; 5=in zeer grote mate)*
- Ongeveer 1/3de van de Vlamingen (27%) is bezorgd over de democratie, een ander derde zit in het midden, en het laatste derde maakt zich weinig tot geen zorgen
- De kiezers van Vlaams Belang maken zich duidelijk het meest zorgen, 51% ervan denkt dat de democratie bedreigd is; CD&V-kiezers zijn het meest optimistisch, slechts 12% ziet een probleem (data niet in grafiek)
- Regressie-analyse geeft aan dat jongeren meer bezorgd zijn dan ouderen, en zij die meer ontevreden zijn over de werking van de democratie zijn ook meer bezorgd. Grote verschillen tussen linkse en rechtse respondenten (zie volgende slide)

Voorspelde kans dat respondent vindt dat onze democratie in
(zeer) grote mate in gevaar is, per positie op de links-
rechtsschaal

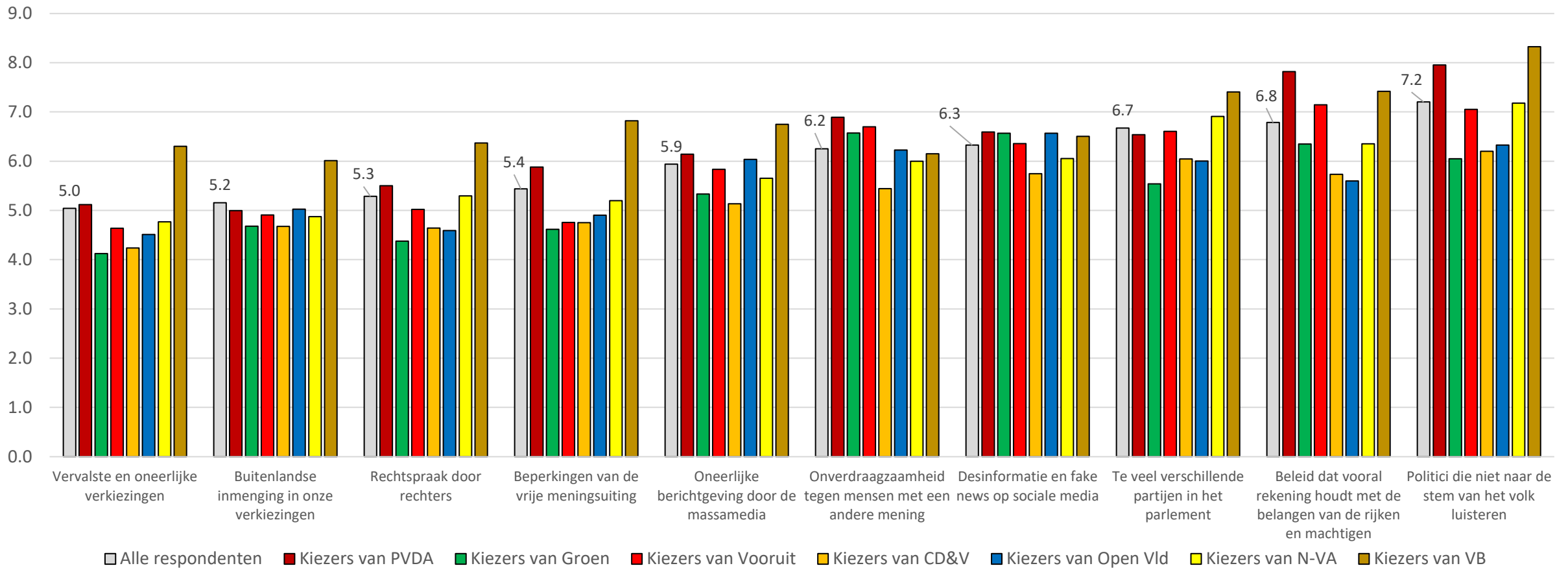

- Er is een bijzonder sterk verband tussen zich als links of rechts definiëren en vinden dat onze democratie in gevaar is (cijfers zijn *voorspelde* kansen van een logistische regressie-analyse met hele reeks andere voorspellers er bij).
- Hoe rechtser, hoe meer de democratie als bedreigd wordt gepercipieerd, hoe linkser hoe minder pessimisme
- Maar er is ook een verband met extremisme, hoe meer extreem de eigen plaatsing, hoe meer men de democratie bedreigd weet. Dus extreem-links is pessimistischer dan het centrum
- Dat de rechterzijde de democratie bedreigd weet, is wellicht zowel de oorzaak (cordon sanitaire?) als het gevolg van het stemmen op (radicaal) rechtse partijen
- Mensen die het gevoel hebben dat de democratie bedreigd is, putten daar mogelijk ook motivatie uit om ook radicaal te ageren (wat de democratie nog meer kan bedreigen). Dit kan tot een zelfversterkend proces leiden.

Wat de democratie bedreigt

- *In welke mate bedreigen volgende zaken volgens u op dit moment de democratie in België? Geef elk van onderstaande mogelijke bedreigingen een score van 0 tot 10, waarbij 0 betekent dat het op dit moment helemaal geen bedreiging van onze democratie vormt, en 10 betekent dat het in sterke mate een bedreiging van onze democratie vormt*
- Tabel bevat de gemiddelde score (op 0-10 schaal) voor elk van de voorgeschotelde bedreigingen
- Opvallend: over alle kiezers heen wordt elke bedreiging relatief hoog ingeschat (boven 5 op een 0-10 schaal), geen enkele bedreiging wordt als weinig aanwezig aangemerkt
- De grootste gepercipieerde bedreigingen van de democratie, zijn de politici zelf (die niet naar de stem van het volk luisteren)(7,2); partijen zijn in hetzelfde bedje ziek, ze zijn met te veel (6,7). Oneerlijke verkiezingen (5,0) en inmenging van het buitenland in onze verkiezingen (5,2) scoren het laagste. Relatief belangrijk is ook de ongelijkheid in de politiek waarbij de belangen van rijken en machtigen meer doorwegen (6,8), de desinformatie op sociale media (6,3) en de onverdraagzaamheid jegens mensen met een ander mening (6,2)

- Onder de electoraten zijn vooral Vlaams-Belangkiezers sterk overtuigd dat zo goed als elke bedreiging aanwezig is. Slechts bij twee van de tien bedreigingen scoren VB-kiezers niet het hoogste (natuurlijk: PVDA kiezers vinden ongelijke vertegenwoordiging het meest een bedreiging en ook onverdraagzaamheid scoren ze hoger (meer bedreigend) dan VB-kiezers)
- Na de kiezers van VB zijn de PVDA-kiezers het meest overtuigd van de bedreigingen. Dus zowel de radicaal-rechtse als de radicaal-linkse electoraten—waarvan anderen misschien zouden zeggen dat ze net zelf een bedreiging voor de democratie vormen—maken zich het meest zorgen over verschillende bedreigingen voor de democratie
- De kiezers van Groen en van CD&V zijn het minst overtuigd van de bedreigingen.
- Onverdraagzaamheid is een groter probleem voor de linkse dan voor de rechtse electoraten.

Besluit democratie in gevaar

- Relatief veel Vlamingen zijn pessimistisch over de evolutie van onze democratie, ze is bedreigd voor ongeveer een derde van het electoraat
- De Vlamingen erkennen de relevantie van een heel reeks mogelijke bedreigingen van onze democratie, met het eigen gedrag van politici (niet luisteren naar het volk) als de allerbelangrijkste bedreiging. *Fake news* en onverdraagzaamheid scoren ook vrij hoog
- Rechtse kiezers, en dan vooral radicaal-rechtse kiezers (Vlaams Belang), zijn veel pessimistischer over onze democratie dan linkse